

KUL TÚRA SLOVA

*Vedecko-popularizačný
časopis pre jazykovú
kultúru a terminológiu*

*Orgán Jazykovedného ústavu
Ludovíta Štúra SAV, v. v. i.,
a Jazykového odboru
Matice slovenskej*

*Časopis vychádza s finančnou
podporou Otvorenej akadémie*

otvorená
akadémia

HLAVNÁ REDAKTORKA
Sibyla Mislovičová

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Iveta Vančová

REDAKČNÁ RADA
Adriana Ferenčíková, Dana Gu-
ričanová, Robert Hammel, Re-
náta Hlavatá, Ingrid Hrubaničo-
vá, Martin Chochol, Bronislava
Chocholová, Ján Kačala, Natália
Kolenčíková, Ľubor Králik, Jana
Levícká, Sibyla Mislovičová,
Lucia Molnár Satinská, Slavomír
Ondrejovič, Judita Páleníková,
Iveta Vančová, Pavol Žigo

REDAKCIA
811 01 Bratislava, Panská 26

OBSAH KULTÚRA SLOVA – ROČNÍK 57 – 2023 – ČÍSLO 1

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

- KAČALA, Ján: Neukazovacie druhy
zámen ako formálne vetné členy 3
HRUBANIČOVÁ, Ingrid: K pravo-
pisu štylisticky príznakových etnic-
kých a obyvateľských mien 12

TERMINOLOGICKÉ SÚPISY

- KLIMENT, Ján – HRABOVSKÝ, Mi-
chal – VANČOVÁ, Iveta – ELIÁŠ,
Pavol – LETZ, Dominik Roman:
Nové a revidované slovenské mená
dovážaných, zavlečených, pestova-
ných a ďalších na Slovensku známych
cudzokrajných cievnatých rastlín.
6. Druhy rodov začínajúcich sa pís-
menami T – Z. Doplňky. 1. (A – C)... 22

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

- Duóm hor nohami a gazd'iná f post'eli.*
D. Šimunová 40

ROZLIČNOSTI

- Písanie ustálených názvov prekladov
Bible a interpunkcia v biblických ci-
táciach. S. Duchková 47

SPRÁVY A POSUDKY

- Slováci a slovenčina v jazykovo-histo-
rických a konfesiónálnych súvislos-
tiach. I. Valentová 51

SPYTOVALI STE SA

Protireakcia. J. Páleníková..... 56

WEBOVÁ PORADŇA

Schengenský priester 58

Dolupodpísaný 58

Skloňovanie mena *Zoe* 58

Rod názvu skupiny *Depeche Mode*..... 58

Písanie titulu *MBA* 59

Prídavné meno utvorené z názvu *Hont*.. 59

Skratka *PhD.* 60

Skloňovanie názvu *Metallica*..... 60

Skloňovanie názvu *Monar* 60

Monoklonálny a monoklonový 60

Slovesno-menný prísudok pri viacná-
sobnom podmete..... 61

PRIPOMÍNAME SI..... 62

Informácie autorom..... 64

KUL TÚRA SLOVA

KULTÚRA SLOVA, vedecko-populari-
začný časopis pre jazykovú kultúru a ter-
minológiu. Organ Jazykovedného ústavu
Ludovíta Štúra SAV, v. v. i., a Jazykové-
ho odboru Matice slovenskej. Ročník 57,
2023, č. 1 (7. 3. 2023). Sídlo vydavateľa
a adresa redakcie: Jazykovedný ústav
L. Štúra SAV, v. v. i., Panská 26, 811 01
Bratislava. IČO 00167 088. Matica slo-
venská – Vydavateľstvo Matice sloven-
skej v Martine. Časopis vychádza s fi-
nančnou podporou Otvorenej akadémie.
Hlavná redaktorka PhDr. Sibyla Mislo-
vičová. Výkonná redaktorka Mgr. Iveta
Vančová. Grafická úprava Oto Takáč.
Technický redaktor Vladimír Radik. Vy-
chádza šesťkrát ročne. Ročné predplat-
né 12 €, jednotlivé čísla 2 €. Rozširuje,
objednávky a predplatné prijíma Vyda-
vateľstvo Matice slovenskej, P. Mudro-
ňa 1, 036 01 Martin, e-mail: periodika@
matica.sk, tel. 043/3812826. Evidenčné
číslo 3696/09. Podávanie novinových
zásielok povolené OZSsRP Banská Bys-
trica č. 1325/94-PTP z 25. 4. 1994. ISSN
0023-5202 Distributed by Matica sloven-
ská – Vydavateľstvo Matice slovenskej,
P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, Slovakia.

© Jazykovedný ústav L. Štúra Slovenskej
akadémie vied, v. v. i., Bratislava

© Matica slovenská, Martin

Vytlačila tlačiareň Fork, s. r. o., 2023

Cena 2 €

KUL TÚRA SLOVA

2023
ROČNÍK 57

VEDECKO-POPULARIZAČNÝ ČASOPIS PRE JAZYKOVÚ KULTÚRU A TER-
MINOLÓGIU ■ ORGÁN JAZYKOVÉDNÉHO ÚSTAVU LUDOVÍTA ŠTÚRA
SAV A JAZYKOVÉHO ODBORU MATICE SLOVENSKEJ

VYDAVATELSTVO MATICE SLOVENSKEJ V MARTINE

KUL TÚRA SLOVA

*Vedecko-popularizačný
časopis
pre jazykovú
kultúru
a terminológiu*

*Orgán
Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV
a Jazykového odboru Matice slovenskej*

HLAVNÁ REDAKTORKA

PhDr. Sibyla Mislovičová

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Mgr. Iveta Vančová

REDAKČNÁ RADA

prom. fil. Adriana Ferenčíková, CSc. (Bratislava), PhDr. Dana Guričanová (Bratislava), Dr. Robert Hammel (Berlín, Nemecko), PaedDr. Renáta Hlavatá, PhD. (Nitra), PhDr. Ingrid Hrubaničová, PhD. (Bratislava), Mgr. Bronislava Chocholová, PhD. (Bratislava), Mgr. Martin Chochol, PhD. (Bratislava), prof. PhDr. Ján Kačala, DrSc. (Bratislava), Mgr. Natália Kolencíková, PhD. (Bratislava), PhDr. Ľubor Králik, PhD. (Bratislava), Mgr. Jana Levická, PhD. (Bratislava), PhDr. Sibyla Mislovičová (Bratislava), PhDr. Lucia Molnár Satinská, PhD. (Bratislava), prof. PhDr. Slavomír Ondrejovič, DrSc. (Bratislava), Mgr. Judita Páleníková (Bratislava), Mgr. Iveta Vančová (Bratislava), prof. PhDr. Pavol Žigo, CSc. (Bratislava)

REDAKCIA

811 01 Bratislava, Panská 26

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

Neukazovacie druhy zámen ako formálne vetné členy

JÁN KAČALA

Pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Abstract: The author proceeds from the general meaning of pronouns as a word class and shows how the general (categorical) meaning of individual types of pronouns translates into particular subtypes of pronouns. The author explains different kinds of pronominal meaning. He pays special attention to the occurrence of relative meaning in pronouns with basic indefinite and demonstrative meaning. The findings are based on living linguistic evidence from Slovak literary praxis.

Keywords: pronouns, types of pronouns, relative pronouns, relative meaning of indefinite and demonstrative pronouns, formal sentence article

Pri ukazovacích zámenách sa v slovenskej gramatickej tradícii už ustáilo hovoriť o vlastnej ukazovacej funkcii, ako aj o odkazovacej funkcii tohto druhu zámen. Môžeme sa tu oprieť o autoritatívnu Morfológiu slovenského jazyka z roku 1966, s. 256 n., v ktorej sa pri ukazovacích zámenách spomínajú tri základné funkcie týchto zámen: vlastná ukazovacia, odkazovacia a citová. Na presnejšie rozlíšenie ukazovacej a odkazovacej funkcie zámen

prijímame stanovisko Eugénie Bajzíkovej (1995, s. 39), ktorá v rámci analýzy témy textovej syntaxe určuje ukazovaciu funkciu pri mimotextovom nadväzovaní, kým odkazovaciu funkciu vidí v rámci vnútrotextového nadväzovania. Čiže konkrétne v zloženom súvetí z diela M. Jančovej *Pocítila som ako hlbokú radosť myšlienku, že vnukovia starej tetky Kaučiarovej nemusia už chodiť za šťastím do cudzích krajov, ale nájdú ho tu, doma, uprostred tohto mocného a mladého poľa, za ktorým ona až z krajsveta vrátila sa späť* hovoríme pri zámenách *tu* v spojení *tu, doma a uprostred tohto poľa* o vlastnej ukazovacej funkcii týchto ukazovacích zámen. Na druhej strane v zloženom súvetí z diela P. Jaroša *Predstavila mi ju, a keď sa dozvedela, že chcem navštíviť Fullovu galériu, potešilo ju to a obidve mladé dámy sa rozhodli, že tam pôjdu so mnou* sa stretáme s dvoma ukazovacími zámenami v odkazovacej funkcii: zámeno *to* odkazuje na obsah predchádzajúcej vedľajšej vety *že chcem navštíviť Fullovu galériu* a zámeno *tam* odkazuje na obsah spojenia *Fullova galéria*.

O odkazovacej funkcii ukazovacích zámen sa vraví najmä v súvetnej časti syntaxe v súvisе so stavbou podradovacích súvetí, v ktorých v rámci nadradenej vety sa vyskytujúce ukazovacie zámeno odkazuje na povahu súvzťažnej podradenej (vedľajšej) vety a tým prijímateľovi umožňuje aj identifikovať jej vetnočlenskú platnosť. Ukazovacie zámená tak utvárajú so zodpovedajúcou spojku alebo vzťahným výrazom ako výrazným signálom podradenej vety, umiestneným na začiatku vedľajšej vety, súvzťažné spájacie výrazy typu *ten – kto, to – že, ten – ktorý, to – ako, dovedy – kým, natoľko – nakoľko, tak – ako, vtedy – keď, pritom – keď, taký – aký, taký – ako* a podobne. Takúto súvzťažnú dvojicu máme zastúpenú v zloženom súvetí z diela D. Chrobáka *Na to som prišiel, aby ste povedali, čo s ním /statkom/, vraví pastier*. V ňom ako súvzťažný spájací výraz platí predložkové spojenie *na to* so spojku *aby*. Súvetie zároveň potvrdzuje, že taký výraz má ako celok z hľadiska výskytu iba potenciálnu povahu, t. j. že takýto odkazovací výraz v rámci nadradenej vety nemá v našom jazyku záväzný výskyt, lebo súvetie platí ako regulárne systémovo utvorené, úplné a zrozumiteľné aj bez neho, t. j. v podobe *Prišiel som, aby ste povedali, čo s ním, vraví pastier*. Napokon odkazovací výraz nie je v uvedenom súvetí zastúpený ani v rámci nadradenej vety *aby ste povedali* vo vzťahu k podradenej vete *čo s ním*. Spomínaný citový význam ukazovacích zámen nie je viazaný na podmienky

súvetného usporiadania danej štruktúry a môžeme ho pozorovať na dvoch príkladoch z diela M. Jančovej: *Tak ty ma čakáš? A tá pluha sa vrátila z rekreácie a povedala mi, že si tam našla druhého! – Kdeže sa tam budete túlať po cudzom svete, veď vám je tu nie zle!*

Treba pokladať za prirodzené, že odkazovacia funkcia má svoje miesto práve pri ukazovacích zámenách, lebo odkazovacia funkcia je veľmi blízka základnej ukazovacej funkcii ukazovacích zámen. Odkazovacia funkcia zámen v rámci podrad'ovacieho súvetia, pri ktorej zámeno v nadradenej vete signalizuje vzťah nadradenej vety so zodpovedajúcou podradenou vetou a zároveň tak naznačuje syntaktickú povahu takejto podradenej vety, táto funkcia sa neobmedzuje na ukazovacie zámená, ktorých príklady sme doteraz uviedli, a je zastúpená aj pri neukazovacích typoch zámen, konkrétne pri neurčitých zámenách a pri všetkých typoch vymedzovacích zámen. Pri neurčitých zámenách o tom svedčí napríklad doklad z diela R. Lichnerovej *Povedzte Ryšavke, že ju ľúbim, lebo každý musí mať niekoho, koho môže milovať, a keby nikoho takého nemal a keby nikoho nemiloval, nemohol by zomrieť*. V ňom takéto súvzťažné spojenie medzi hlavnou vetou a zodpovedajúcou vedľajšou vetou uvádza zámenná dvojica *niekoho – koho*, v ktorej sa na mieste zvyčajného tvaru ukazovacieho zámena s odkazovacou funkciou *toho* vyskytuje neurčité zámeno *niekoho*; o dôvode jeho upotrebenia sa možno nazdávať, že oproti ukazovaciemu zámenu zvyšuje vo vete mieru neurčitosti, ale má zachovanú aj funkciu odkazovania na povahu vedľajšej vety a utvára tak vedno so zámenným tvarom *koho*, stojacim na čele vedľajšej vety, súvzťažný spájací výraz *niekoho – koho*, majúci rovnakú pozíciu v rámci súvetia a plniaci v ňom rovnakú funkciu ako analogický základný súvzťažný výraz *toho – koho*.

O podobnom stave možno hovoriť aj pri vymedzovacích zámenách, a to pri ich obidvoch základných druhoch – kvalitatívnych aj kvantitatívnych. Kvalitatívne sú v odkazovacej funkcii zastúpené obidvoma čiastkovými druhmi – stotožňovacími aj odlišovacími, kvantitatívne sú tiež zastúpené súhrnovými a popieracími zámenami (uvedené členenie aj terminológiu preberáme z Morfológie slovenského jazyka, pozri Ružička a kol., 1966, s. 302). Opätovne to ukážeme rozborom príslušného dokladu, konkrétne z diela A. Chudobu: *Ani na chvíľku si nepripúšťa zmienku o tom, že jeho brat žije. Všetko, čo odlišne rozprávajú o jeho bratovi ostatní, považuje za blud a vý-*

mysly, za zneuc'ovanie bratovej pamiatky. V ňom takéto súvzťahné spojenie medzi hlavnou vetou a zodpovedajúcou vedľajšou vetou identifikujeme pri dvojici *všetko – čo*, v ktorom sa na mieste ukazovacieho zámena *to* používa súhrnové vymedzovacie zámeno *všetko* a to okrem vlastného deixového súhrnového vymedzovacieho významu nadobúda odkazovaciu funkciu a utvára so zámenným tvarom *čo*, stojacim na čele vedľajšej vety, súvzťahný spájací výraz *všetko – čo*. Tento výraz má rovnakú pozíciu v rámci súvetia a plní v ňom rovnakú funkciu ako zodpovedajúci základný súvzťahný výraz *to – čo*. Základný dôvod použitia vymedzovacieho zámena *všetko* v uvedenej pozícii a funkcii možno vidieť v autorskom vyzdvihnutí jeho súhrnového vymedzovacieho významu; autor mal tu zámer zvýrazniť jeho uvedenú významovú stránku na rozdiel od „neutrálneho“ ukazovacieho zámena *to* v danej pozícii a zodpovedajúcej syntaktickej funkcii.

V menšine sú naše doklady, v ktorých v druhej súčasti súvzťahného spojenia zámeno je nahradené spojkou. Takýto spôsob vyjadrenia je často spojený so spájacím výrazom *inšie, iné, inakší, iný – ako, len*, a to spravidla po prísudkovom slovese v zápornej podobe. To naznačuje, že medzi vzťahnými výrazmi na začiatku podradenej vety a spojkami je plynulý prechod a že tieto dva spôsoby vyjadrenia iníciaľovej pozície v podradenej vete navzájom úzko súvisia. Príklady na obsadenie tejto pozície spojkovou súčasťou uvádzame v rámci jednotlivých druhov neurčitých a vymedzovacích zámen v nadradenej vete.

Ako sa ukazuje, využívanie uvedených neurčitých a vymedzovacích zámen v odkazovacej funkcii je v rámci deiktického slovného druhu zámen celkom organické a príčiny náhrady „neutrálnych“ zámen so základným ukazovacím významom v odkazovacej funkcii neurčitými a vymedzovacími zámenami sú vo významovej stránke jazykového stvárnenia danej dorozumievacej situácie. Je zjavné, že takéto využívanie neurčitých a vymedzovacích zámen v odkazovacej funkcii nemožno označiť iba za akési jednotlivé autorské uprednostnenie vybratých zámen namiesto ukazovacích zámen v danej funkcii; toto využívanie má širšie uplatnenie a môžeme povedať, že má systémovú povahu. O tomto širšom uplatnení svedčí aj rozsah využívania jednotlivých neurčitých a vymedzovacích zámen v danej funkcii, ako aj celkový rozsah výskytu takých zámen v tejto funkcii. Ukazujú to aj naše doklady vyexcerpované zo slovenskej literárnej praxe.

Využívanie neurčitých zámen v odkazovacej funkcii v rámci nadradenej vety ilustrujú tieto doklady:

Hej! a vieme my jeden kraj kdesi, / kde nás iste prijmú radi: / pôjdeme, mamko, v slovenské lesy, / v ten svet pekný bujne mladí! (Ján Botto) – Od radu domov vpravo až k hore sa mali postaviť ohrady, aké sa kvôli dobytku stavali na okraji repového poľa, tentoraz kvôli komusi, кто by sa tu mohol objaviť. (R. Lichnerová) – Nezvidelo sa jej, že v ústave Tinschmiedtovej mohol by byť i ktosi, кто by zasluhoval viac pozornosti a úcty ako ona. (M. Figuli) – Našiel sa medzi týmito tu niekto, čo by mu odkryl tvár?! Sňal masku?! (R. Lichnerová) – Povedzte Ryšavke, že ju ľúbim, lebo každý musí mať niekoho, koho môže milovať, a keby nikoho takého nemal a keby nikoho nemiloval, nemohol by zomrieť. (R. Lichnerová) – Odchádza v ňom niekto, кто sa intímne a z prvej ruky vyznal v slovesnej tvorbe i výtvarnom umení. (A. Matuška) – Niektorí vykladači zašli príďaleko v úsilí predstaviť ju ako niekoho, кто je čo najmenej závislý, ako niekoho, кто spadol akoby z neba. (A. Matuška) – Ponechal som si iba knihy, hoci už nevidím čítať, ale viem, čo ktorá kniha obsahuje a že obsahuje aj čosi, čo ma presahuje a čo sa azda potvrdí ďalším čitateľom. (R. Lichnerová) – Aký človek, aký umelec by to musel byť, aby zmohol čosi, čo presahuje najobľudnejšiu obraznosť, aby adekvátne stelesnil pekelnú skutočnosť, ktorú vymyslel zvrátený mozog fašistov, aby ju dokonca spekelnil, aby podal n a dpeklo! (A. Matuška; riedenie je pôvodné – pozn. J. K.) – Kukanie von oknom, čakanie na čosi, čo by sa malo zrazu vynoriť a zachrániť ma od hroznej nudy. (J. Šebesta) – Čo toto dohovoriť, podišiel k dverám, prudko ich za sebou zaplesol a pobral sa preč nahnevanej, že sa Žofa dotkla niečoho, o čom si myslel, že nik nevie, len on sám. (M. Jančová) – Povie však aj niečo, čo musí „váženého a cteného starca“ zamrzieť, pretože je to, čo tvrdil on. (O. Sliacky) – Jadrom tradície sú tí, ktorí sú blízko samotnej dynastie, no a čo je dôležité, dynastia je niečo, čo zabezpečuje večnosť trvania spoločenstva. (M. Homza) – Stalo sa však niečo, s čím mlynár ani Perbakov brat rybár nerátali. (A. Chudoba)

Príklady na vymedzovacie zámená v odkazovacej funkcii v rámci nadradenej vety:

a) súhrnové zámená: Všetko, čo bolo krásne v ich spoločnom živote, mu pripomenie. (M. Jančová) – Všetko, čo sa deje, už sa stalo. (R. Lichnerová) – Zazdalo sa mi, že staré vrchy kývajú múdro hlavami nad všetkým, čo sa tu

premenilo od tetky Kaučiarovej. (M. Jančová) – Všetko, čo naše telo nepotrebuje, bude odstránené. (tlač 2019) – Všetko, čo dosiaľ nevedel vysloviť, hovorí teraz za neho táto pieseň. (D. Chrobák) – Nevedel som o všetkom, čo tie dve spája a rozdeľuje, no došlo mi, čo s nimi spája a rozdeľuje mňa. (B. Šikula) – Zem je krásna. No to je všetko, / čo možno ústami jej svedkov / krásneho o nej povedať. (M. Rúfus) – Podľa jednej skupiny rabinských výkladov prináleží tomu, či je pozemok, všetko, čo sa na ňom nachádza. (M. Gavenda) – Zastrelili štyridsať dva slúk, ak počítame tie, čo sa našli. Belo, ktorý trafil všetko, na čo zamieril, ich zastrelil šesťnásť. (R. Lichnerová) – Takýchto absolventov teologických štúdií najčastejšie čakala fara a všetko, čo s ňou súviselo. (A. Mráz) – Toman bol z tých, ktorí robili predmetom svojej poézie svoje privatissimo, ktorí urobili svojím privatissimom všetko, čoho sa dotkli. (A. Matuška) – Ale pevný Boží základ stojí a má túto pečať: Pán pozná svojich a: nech sa odvráti od nepravosti každý, kto vyznáva meno Pánovo. (Sväté písmo) – /hľadala/ Spoločlivých a oddaných podriadených, ktorí zastavia každého, kto by sa opovážil siahnuť na stoličku, ktorá sa pod ňou zatrasla. (B. Šikula) – Preto sa každý zákonník, ktorý sa stal učeníkom nebeského kráľovstva, podobá hospodárovi, ktorý vynáša zo svojej pokladnice veci nové i staré. (Sväté písmo) – Vždy, keď sa moja veľkosť oblečenia zväčšila o jedno číslo, začala som panikáriť. (tlač 2019)

b) stotožňovacie a odlišovacie zámená: Jano sa v jej očiach tiež nezmenil. Je ten istý, čo bol, i tú pokornú túžbu má v očiach, keď s ním vraví, ako mával vtedy... (M. Jančová) – „Neprídem, pán farár,“ odpovedala vdova Michalčička s tým istým jasným pohľadom v tvári, aký ju už neopustil od chvíle, čo sa dozvedela, že farár nič neprezradil. (M. Jančová) – Vtom sa mi zazdal inakší, ako býval. Oči mal vodnaté, ruky cestovité a na hladko vyholenej tvári mu hral úsmev, akým človek premáha rozpaky alebo obavy. (A. Bednár) – „Vy mu to poviete,“ ukazuje prstom z jedného na druhého, „aby nikam nechodil, že ste našli inakší spôsob, ako statku pomôcť.“ (D. Chrobák) – Janko Lehotský! Keď robí, nevidí inšie, len to, čo robí. (M. Jančová) – Naozaj v ten čas nemal som inej túžby na svete, len poprosiť Magdalénu, aby mi bola ženou a aby Magdaléna pochopila a prikývla. (M. Figuli)

c) popieracie zámená: Pán Kopp sedí... v plechových okuliach zafarbených na zeleno, za ktoré sa skrýva a cez štrbiny ktorých nemôže vidieť nič,

čo by ho tešilo viac, ako ho smelo tešiť, pre čo by si mohol priat' skúsiť žiť nanovo, hoci bez síl. Nechcel už hľadiť na peknú ženu, už nechcel nič, čo by ho vyviedlo z miery. (R. Lichnerová) – Iba tak je možné, úbohý Tóno, že sa nepamätáš na nič, čo sa robilo s tebou v čase, keď si umrel pre pozemský život a kým si sa prebudil k životu zvanému u nás na zemi: pohrebným. (I. Krasko) – No v stajni nebolo nijaké žriebä, ani kobyľa, ani nič, čo by svedčilo, že plemeno sa bude ďalej množiť. (R. Lichnerová) – Červenolíci a rapavonosý pán fľochol na manželku a dal jej jasne najavo, že tu nie je nikto, koho by mohol zaujímať jej názor. (R. Lichnerová) – Pustila som sa do málokomu pochopiteľného projektu výstavy súčasného umenia, do ktorého by sa nepustil nikto, kto by poznal tunajšie mechanizmy financovania kultúry. (R. Lichnerová) – Povedala jej, že teraz jej už nič inšie neostáva, len vydať sa čím skôr za vdovca pytača. (M. Jančová) – Písal mi, že nebudem nič inšie robiť, len na diváne sedieť a jeho deťom rozprávky rozprávať. (M. Jančová)

Súhrnne sa žiada konštatovať, že uvedené doklady potvrdzujú pestré vetnočlenské uplatnenie obidvoch súčastí súvzťažnej zámennej, prípadne aj zámenno-spojkovvej dvojice: aj zámenná súčasť nadradenej vety, aj zámenná súčasť podradenej vety zastávajú vlastnú vetnočlenskú funkciu, vyplývajúcu zo syntaktického usporiadania danej vetnej súčasti.

V druhej časti našej state uvádzame isté zovšeobecnenie a zhrnutie našich zistení. Základný poznatok o využívaní neurčitých a vymedzovacích zámen v rámci syntakticky nadradenej vety podrad'ovacieho súvetia v odkazovacej funkcii opierame o tieto predpoklady:

1. Za základný predpoklad takého rozšírenia vlastnej základnej funkcie pri neurčitých a vymedzovacích zámenách pokladáme všeobecný slovnodruhový význam zámen: práve tento nepomenúvací, lež všeobecný poukazovací význam, umožňujúci poukazovanie na všetky plnovýznamové slovné druhy, ako aj na základné dorozumievacie útvary jazyka – vety –, umožňuje neurčitým a vymedzovacím zámenám hladko prejsť od svojej základnej významovej náplne a funkcie k plneniu novej, odkazovacej funkcie v podmienkach podrad'ovacieho súvetia.

2. Za druhý predpoklad uvedeného rozširovacieho procesu a využívania v odkazovacej funkcii pri neurčitých a vymedzovacích zámenách možno pokladať široké uplatňovanie ukazovacích zámen v danej funkcii a jestvovanie

istej podobnosti v celej slovnodruhovej triede zámen medzi ukazovacími zámenami z jednej strany a neurčitými a vymedzovacími zámenami z druhej strany.

3. Nepochybným dôkazom jestvovania odkazovacej funkcie pri neurčitých a vymedzovacích zámenách je rovnaké umiestňovanie týchto ďalších, neukazovacích druhov zámen v odkazovacej funkcii v odkazovacej pozícii v rámci zodpovedajúcej hlavnej, prípadne nadradenej vety a utváranie analogických súvzťažných dvojíc so zodpovedajúcimi opytovacími zámenami vo vzťahu k príslušnej podradenej vete typu *ktosi – kto, čosi – čo, každý – ktorý, každý – čo, všetci – ktorí, všetci – čo, všetko – čo* atď.

4. Na podporu nášho prístupu možno uviesť aj skutočnosť, že neurčité a vymedzovacie zámená sa popri ukazovacích zámenách využívajú aj ako prívlastky nadradeného mena, na ktoré /t. j. meno/ sa vzťahujú prívlastkové vedľajšie vety typu *zhromaždili sa všetci účastníci, ktorí boli pozvaní; využívali čiesi nástroje, ktoré slúžili aj ostatným pracoviskám.*

5. Za dôležitý overený poznatok pri posudzovaní predkladanej témy treba pokladať to, že význam daného zámena v pozícii odkazovacieho prvku v rámci hlavnej (nadradenej) vety je taký abstraktný a všeobecný, že také zámeno nemožno hodnotiť ako plnohodnotný vetný člen, a to tým väčšmi, že vlastná vecná náplň tohto vetného člena je v danej syntaktickej štruktúre vyjadrená v podobe vedľajšej vety, majúcej úlohu toho vetného člena, ktorý na túto vedľajšiu vetu iba všeobecne a formálne odkazuje v rámci nadradenej vety.

Ako sme to už aj naznačili, odkazovacia pozícia a funkcia neurčitých a vymedzovacích zámen organicky vychádza zo všeobecného slovnodruhového významu zámen. Deiktická povaha je charakteristická pre všetky druhy zámen a vystupuje pri nich viac alebo menej zreteľne. Tak je to aj pri osobitnom ukazovacom význame zámen, ktorý sa vyvinul v špecifických spojeniach so slovesami, prípadne predikatívami typu *nevieme prečo, nevedno prečo, nepredpokladáme ako, neplánujeme keď* a podobne (na ktoré upozorňujeme v osobitnej stati z roku 2007 – pozri Kačala, 2007). Aj tu sa takýto ukazovací význam prejavuje pri opytovacích zámenách síce na rozdiel od vlastného opytovacieho významu a v syntaktickom využití sa prejavuje najmä osobitným formálnym spôsobom, t. j. slovosledom: v porovnaní s využívaním vo vlastnom opytovacom význame, pre ktoré je charakteristické

iniciálové postavenie vo vete a opytovacia veta s klesavou konkluzívnou kadenciou, pri ukazovacom význame daného opytovacieho zámene je to postavenie za príslušným slovesným tvarom alebo za predikatívom, pričom veta nemá opytovaciu modálnosť, lež oznamovaciu modálnosť.

Napokon pripomíname, že koncept formálneho vetného člena, s ktorým pri realizovaní odkazovacieho významu v rámci hlavnej (nadradenej) vety podrad'ovacieho súvetia pracujeme, rozvinul v slovenskej jazykovede Jozef Ružička. Po prvý raz naň poukázal v článku *Časové vety pri formálnych vetných členoch* z roku 1952/53 (pozri Ružička, 1952/53) a pridržiava sa ho vo svojej zásadnej štúdii o základných sporných otázkach slovenskej skladby z roku 1959 (pozri Ružička, 1959, s. 25). Ružičkovo vymedzenie formálneho vetného člena sa v nasledujúcich desaťročiach premietlo do slovenských syntaktických aj všeobecne gramatických prác a v súčasnosti ho možno pokladať za všeobecne prijaté v slovenskej jazykovede. Tému formálneho vetného člena sme venovali samostatnú kapitolu v našej monografii *Teória vetného člena* (pozri Kačala, 2015, s. 93 – 98).

LITERATÚRA

BAJZÍKOVÁ, Eugénia: Slovenský jazyk. Textová syntax. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK. 96 s.

KAČALA, Ján: Vety s ukazovacím významom opytovacieho zámene. In: Kultúra slova, 2007, roč. 41, č. 5, s. 257 – 263.

KAČALA, Ján: Teória vetného člena. Martin: Matica slovenská 2015. 172 s.

RUŽIČKA, Jozef: Časové vety pri formálnych vetných členoch. In: Slovenská reč, 1952/53, roč. XVIII, č. 13 – 14, s. 412 – 413.

RUŽIČKA, Jozef: Základné sporné otázky slovenskej skladby. In: Jazykovedné štúdie IV. Red. J. Ružička. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1959, s. 7 – 34.

RUŽIČKA, Jozef a kol.: Morfológia slovenského jazyka. Red. J. Ružička. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1966. 896 s.

K pravopisu štylisticky príznakových etnických a obyvateľských mien

INGRID HRUBANIČOVÁ

Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, v. v. i.

Abstract: In this article we address the issue of ethnonyms and habitational names (EOMs), especially the cases of unclear boundaries between the proper noun and the appellative in the stylistically symptomatic EOMs, and orthographic divergence in writing capital letters in this group of names. On the basis of both domestic and foreign theoretical works and corpus material (semantic analysis of the phrase GALSKÝ KOHÚT/GALSKÍ KOHÚTI) we present the basic theoretical and methodological basis for the continuation of the study, which will be devoted to the word-formation patterns of EOMs, their stylistic symptomatology and pragmalinguistic value, and the resulting issue of capitalizing letters.

Keywords: orthography, proper name, appellative, stylistically symptomatic ethnic name, stylistically symptomatic habitational name, ethnic nickname, habitational nickname, ethnic slur

V článku pokračujeme v opise problematiky pravopisu etnických a obyvateľských mien (ďalej aj skrátene EOM; Hrubaničová, 2020, 2021). Zameriavame sa na slovtvorne a z hľadiska štylistických príznakov bohato diferencovanú skupinu pomenovaní etník a obyvateľov od hovorových (*Dederón* – Nemeč) cez neoficiálne a hrubé (*Cigán*) veršus oficiálne (*Róm*), expresívne (*Slováčik*, *Slováčisko* – Slovák), slangové (*Prešpurák* – Bratislavčan) k pejoratívnym (*Pepík*, *pepík* – Čech)¹ a metaforickým označeniam, ktoré sa prudko tvoria najmä v posledných rokoch. Tento typ EOM sa vo verejnej komunikácii používa ako zástupné označenie za neutrálne

Článok vznikol v rámci riešenia grantových úloh VEGA č. 2/0133/20 Slovenský pravopis a jeho pravidlá v kontexte súčasnej jazykovedy a jazykovej praxe a VEGA č. 2/0016/21 Slovník súčasného slovenského jazyka – 7. etapa (koncipovanie a redigovanie slovníkových hesiel a s tým spojený lexikologicko-lexikografický výskum).

¹ Štylistické kvalifikátory v ilustračných označeniach zodpovedajú kvalifikátorom v Slovníku súčasného slovenského jazyka, I – IV.

etnické a obyvateľské mená. Skupinu tvoria jednak jednoslovné pomenovania (*ENDEERÁK* – Východný Nemec, *USÁK* – Američan), ale aj dvojslovné a viacslovné pomenovania (*GALSKÝ KOHÚT* – Francúz). Takým výrazom sa súčasne ani skoršie pravopisné pravidlá a príručky nevenovali ani ich nezachytávali.

1.1 Stav výskumu problematiky, terminológia

Opis slovo tvorby ani pravopisný výklad štylisticky príznakových EOM ako samostatnej skupiny nie je nateraz v slovenskej jazykovednej literatúre prítomný. Čiastkovo sa téma spracúvala najmä v súvislosti so živými (prezývkovými) obyvateľskými menami (typ *V/vraňar*, *K/koňar*, *Č/čilejkár*, *S/soták*), ale ani tam sa od 60. rokov minulého storočia nedospelo k nejakému jednotnému pravopisnému riešeniu. Prehľad literatúry na túto tému a jej interpretáciu podáva I. Valentová v prácach zameraných na onomastickú terminológiu (2022, 2023). V štúdiu *Pravopisné problémy rodných mien a ich derivátov* (2022) sa autorka dotýka aj skupiny štylisticky príznakových etnických mien a aplikuje na ne chápanie a terminológiu z onomastického systému osobných mien (a následne obyvateľských mien) a považuje ich za „živé etnonymá“ (Valentová, *ibid.*, s. 82 – 83). Hoci upozorňuje na nejednotné písanie jedného typu takýchto mien (*Fric* – *fric*) v našich slovníkoch a poukazuje aj na možnosť chápania niektorých etnických mien ako **apelatívnych nadávok** [zvýraznila I. H.], úvahu uzatvára konštatovaním: „Keďže etnonymá sa u nás chápu ako vlastné mená a píšú sa s veľkým začiatočným písmenom, **mal by sa tento pravopis zachovávať aj v živých etnonymách** [zvýraznila I. H.] podobne, ako sa zachováva v ostatných neúradných osobných menách (živých menách, prezývkach)“ (*ibid.*, s. 83). Oveľa podrobnejšie sa I. Valentová zaoberá pravopisnou stránkou EOM v najnovšej práci *Termíny obyvateľské meno, etnonymum* (2023, v rukopise) s odkazom na jazykovedné práce zaoberajúce sa témou obyvateľských a etnických mien (Š. Krištof, V. Uhlár, V. Blanár, J. Horecký, M. Sokolová, J. Krško, I. Hrubaničová a i. – podrobnejšie k literatúre pozri Valentová, *ibid.*), ale konkrétne pravopisné riešenia nenavrhuje, len konštatuje ich nejednotné písanie v našich lexikografických dielach a nejednotné chápanie v rámci slovenskej i zahraničnej jazykovedy. Potvrdzuje potrebu zaoberať sa takýmito menami, „upresniť ich status a zjednotiť ich pravopis v slovníko-

vých prácach“, no opäť pripomína, že „nemožno to však urobiť bez ohľadu na východiská onomastickej teórie a výskumu ich fungovania v spoločenskej komunikácii“ (ibid., s. 10).

Za dôležité považujeme Valentovej terminologické rozlíšenie v rámci skupiny etnoným (*živé obyvateľské mená, prezývkové obyvateľské mená, obyvateľské prezývky, živé etnonymá, prezývkové etnonymá*). V týchto prípadoch hovorí aj o „úradných“ a „neúradných“ či „neoficiálnych“ etnonymách, ale takéto mená nevznikajú v slovenčine úradným zápisom, ako je to v skupine osobných antroponým (rodné meno a priezvisko), či úradným rozhodnutím (štandardizáciou), ako je to pri onymickej sústave geografických názvov. Lexikálny a lexikografický status EOM sa v našom jazyku pohybuje iba na osi nocionálne – príznakové. Ako vhodnejšie než úradné – neúradné sa nám v tejto súvislosti javí rozlíšenie *oficiálne – neoficiálne* EOM podľa typu komunikátu, v ktorom sa používajú, vzhľadom na komunikačné ciele a potreby rozmanitých používateľov. Tieto lexikálne kategórie sú však pri etnických menách v súčasnej slovenskej akademickej lexikografii (Slovník súčasného slovenského jazyka, I – IV, 2006, 2011, 2015, 2021; ďalej SSSJ) známe a používané, ale v užšom chápaní, porov. spracovanie hesla **Esximák**, ofic. Inuit, (na Aljaške) Juit, alebo heslo **Cigán**, ofic. (od r. 1971 Róm)². „Oficiálnosť“ je tu teda podmienená istým oficiálnym skupinovým aktom, ktorým sa etnická skupina ohradí voči označeniu samej seba aletnonymom/exoetnonymom (menom, ktoré etnikum dostalo od iných etník, napr. od svojich susedov) pociťovanému ako dehonestujúce, urážlivé (podobne etnikum *Sámov* sa oficiálnym aktom ohradilo voči označeniu *Laponci*; pozri Hrubaničová, 2016). Svojím spôsobom sa oficiálnosť – neoficiálnosť pri etnických menách (zahrnujeme sem aj mená príslušníkov štátov) dotýka aj starších a novších mien, ktoré súvisia s politickými zmenami v krajinách, štátoch. Zmena názvu štátu podmieňuje zmenu názvu jeho príslušníka, napr. *Barma* → *Mjanmarsko* : *Barmčan* → *Mjanmarčan*. Lexikografia však v tomto prípade používa rozlíšenie na časovej osi (nie oficiálne – neoficiálne): pri hesle **Barma** uvádza SSSJ (2006) kvalifikátor staršie (star.).

² Na ilustráciu spracovania uvádzame celý 1. význam hesla: „1. staršie označenie príslušníka etnickej skupiny indického pôvodu, od 10. stor. rozptýlenej po celom svete, z ktorej malá časť (nie u nás) žije v mobilných príbytkoch, (v antropologickom zmysle) pís. i *cigán*, ofic. (od r. 1971 Róm“; zdroj: <https://slovník.juls.savba.sk>.

Pri hesle **Mjanmarsko** zas informáciu o staršom názve: „**Mjanmarsko** -ka s. štát v juhovýchodnej Ázii pri Bengálskom zálive, Mjanmarská zväzová republika (do r. 1989 Barma)“ (SSSJ, 2015). Mená štátnych príslušníkov sú prihniedzované k obidvom heslám a uvádzajú sa ako neutrálne výrazy: *Barmčan, Barmčanka – Mjanmarčan, Mjanmarčanka*.

Zámena staršieho neutrálneho EOM za novšie, podmienená historickým a politickým vývojom či skupinovým aktom smerujúcim k oficiálnemu uznaniu vlastného mena, nepredstavuje pravopisný problém (*Prešporčan/Prešpurčan – Bratislavčan; Barmčan – Mjanmarčan*). Pravopisný problém súvisí s faktom, ktorého sa I. Valentová dotýka poukázaním na možnosť „chápania prezývkových etnoným nie ako vlastných mien, ale ako **apelatívnych nadávok** (zvýraznila I. H.; 2022, s. 83, ďalej však túto problematiku nerozvíja) v rámci *prezývkových etnoným*. A. Koopman (2016) používa aj termín *alternatívne etnonymá*³ (u nás by sme mohli hovoriť skôr o *prezývkových etnických* aj *prezývkových obyvateľských menách* alebo alternatívnych etnonymách a alternatívnych obyvateľských menách). Ich pravopisnú stránku totiž neovplyvňuje iba naša teória vlastného mena, ale predovšetkým sémantika, slovtvorná motivácia a komunikačný zámer (pragmalingvistická funkcia a hodnota). Je teda otázne, či všetko, čo sa používa v úplnom alebo konotačnou schopnosťou podmienenom registri namiesto označenia etnika alebo obyvateľa, je vlastným menom. Druhá zásadná vec je, že v rámci systému EOM sa tradične hovorí o prechodovej zóne, hranica medzi vlastným menom a apelatívom je neostrá. Ak je táto hranica neostrá, potom by pravopis nemal byť problémom. A tretia vec – jazykové hry zamerané na „iné“ ako neutrálne označovanie príslušníkov národov alebo obyvateľov regiónov, miest a obcí sú súčasťou rôznych komunikačných stratégií a techník a pravopis medzi tieto techniky patrí. Okrem toho, že štylisticky príznakové EOM bývajú motivované ambíciou ozvláštniť prejav (napr. u nás v súčasnom športovom a publicistickom diskurze, v krásnej literatúre, v internetových diskusiách) – mnohé možno vnímať v rovine metaforických označení s funkciou citovo silnejšie zapôsobiť (nenegatívna sémantika), mnohé vstupujú aj do ideologickej rôznorode motivovaných komunikačných aktov, napr. do diskurzu etnickej stereotypizácie alebo až etnického napádania a majú

³ Za upozornenie na tento termín a zdroj ďakujem posudzovateľke článku prof. Martine Ivanovej, PhD.

negatívnu sémantiku. Hranica medzi nenegatívnou a negatívnou sémantikou je niekedy neostrá, rozlíšiteľná až v širšom kontexte písaného textu.

Príklad: V športovej publicistike sa často používa metaforické pomenovanie *GALSKÝ KOHÚT/GALSKÍ KOHÚTI* na francúzskych športových reprezentantov (v sg. jednotlivca alebo v pl. celej skupiny). Predpokladáme, že súvisí s kohútom ako národným symbolom Francúzska (lat. gallus – kohút), s obrazným pomenovaním Francúzska ako krajiny galského kohúta a s národným reprezentačným logom – vyobrazením kohúta, ktoré majú športovci Francúzska na dresoch (podobne *JAVOROVÝ LIST/JAVOROVÉ LISTY* pri reprezentantoch Kanady). Korpusové doklady⁴ naznačujú, že v tomto type obrazného pomenúvacieho aktu môžu byť zahrnuté viaceré významy, pričom hranica medzi nimi je niekedy neostrá, vzniká **nerozlíšiteľná kontextuálna polysémia** (pozri Hrubaničová, 2021) a aktualizovaný výraz sa utvára zložito na pozadí metaforického a metonymického procesu (lexikálna polymotivácia, pozri Ološtiak, 2011):

a) Význam „**krajina**“ (iba sg.):

Dvadsaťosemročný reprezentant „galského kohúta“ strávil v Atleticu päť sezón, keď prišiel v roku 2014 zo San Sebastianu za 30 miliónov eur (denník SME, 2019); S nimi aj Európa, pre ktorej terajšie usporiadanie je galský kohút definičná krajina (denník SME, 2017).

b) Význam „**obyvateľ tejto krajiny/štátny príslušník**“ (sg. aj pl.):

Vymámil som zo Stasie, že počas štúdia chodila so svojim francúzskym učiteľom a pekelne som na toho galského kohúta žiarlil, hoci som ho v živote nevidel (M. Hvorecký, 2012); Doba sa však mení a galskí kohúti musia zbrojiť (automix.atlas.sk, 2010).

c) Význam „**športový tím krajiny**“ (sg. aj pl.):

Finišman galského kohúta Martin Fourcade vďaka rýchlej a bezchybnej strelbe dokázal svoj tím doviest' na pódium (wintersportsworld.sk, 2016); V prvom stretnutí zdolali Bielorusov tesne 3 : 2, no v druhom ich „vyprášili“ domáci „galskí kohúti“ vysoko 5 : 1 (sportky.zoznam.sk, 2018).

d) Význam „**športovec al. športovci krajiny**“ aj „**športový fanúšik krajiny**“ (sg. aj pl.):

⁴ Všetky doklady použité v tejto časti sú z interného korpusu Omnia Slovaca IV Maior Beta (22.01), ktorý vznikol zlúčením korpusových dát v Slovenskom národnom korpuse (SNK prim-6.1) a dát z webových korpusov a slúži potrebám pracovníkov JÚEŠ SAV. [cit. 25. 2. 2023]

Tretím galským kohútom je táto mladá hviezdička z Bayernu Mníchov (takurcitee.sk, 2018); Medzi obrancami sa aj tento rok budú galskí kohúti spoliehať na skúseného 32-ročného Antonina Manaviana... (hokejportal.net, 2021)

e) Význam „**automobil francúzskej výroby**“ (sg.):

Francúzi svojho základného zástupcu zместili pod dvanásťtisíc, no Nemeč štartuje až na hranici pätnásťtisíc eur. Tú pritom galský kohút nedosiahol ani s naftovým motorom a druhou najlepšou úrovňou vybavenia (automobil.cas.sk).

f) Významová **viacznačnosť**:

Ako jednu z prvých zahraničných bánk po osamostatnení Slovenska zakladal na zelenej lúke dcéru Credit Lyonnais. No hoci rád pripomínal podobnosti medzi slovenským a francúzskym národom a na bankovej pôde postavil prvý základný francúzsky kameň, investori s galským kohútom nikdy slovenské bankovníctvo nedobyli (etrend.sk, 2014).

Uvádzame poznámku, nateraz bez interpretácie, že korpusové doklady potvrdzujú písanie spojenia *GALSKÝ KOHÚT* okrem malých písmen, ako to dokladáme vyššie, hojne aj v podobe *Galský kohút*, podobne aj v spojení *krajina Galského kohúta* (porov. spracovanie metaforických označení krajín ako publicizmov pri hesle **krajina** v SSSJ, 2011 – *krajina galského kohúta, krajina tisícich jazier, krajina troch koruniek* atď.) a veľmi zriedkavo (3 doklady) aj v podobe *Galský Kohút*. Tu dobre vidíme, že chápanie metaforických (štylisticky príznakových) EOM ako proprií či apelatív a ich pravopisná stránka je zložitý proces a súvisí primárne so sémantickou stránkou označenia.

1.1.2. Etnické/obyvateľské prezývky vs. nadávky

V zahraničných prácach sa téme etnických prezývok venuje značná pozornosť. V anglo-americkom prostredí sa používajú termíny *ethnic slur* (etnická nadávka či pomenovanie etnika, ktoré je osočujúce alebo pohrdavé), *ethnophaulism* (etnofaulizmus⁵), *ethnic epithet* (*epithet* – opisný/obrazný

⁵ Pozri Průcha, Jan: Interkulturní psychologie. Praha: Portál 2007; Lauková, Jana: Sociologické a kultúrne špecifiká interkulturnej komunikácie. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014; Roback, Abraham Aaron: A Dictionary of International Slurs (Ethnophaulisms). With a Supplementary Essay on Aspects of Ethnic Prejudice (1944, 1979).

výraz alebo fráza). Spojenie *ethnic epithet* sa radí k etnickým nadávkam (*ethnic slurs*). I. L. Allen (1938) hovorí o stereotypových „generických prezývokach“ (*generic nickname*) pre jednotlivcov patriacich do istej etnickej skupiny alebo pre celú etnickú skupinu, ktoré sa používajú v americkom slangu, v dialektoch a iných verejných prejavoch a reflektujú históriu etnických konfliktov v pluralitnej spoločnosti.⁶ Medzi *ethnic epithets*, teda opisné či obrazné označenia, radí aj rodné mená a priezviská, ktoré sa považujú za „spoločné“, všeobecne známe, typické (*common*) pre dané etnikum a používajú sa posmešne na hocijakého člena skupiny (*John, Charlie*). Niektoré sa používajú tradične ako symboly anonymizácie a nízkeho statusu, iné sú založené na asociácii s menami historických, literárnych postáv, s menami z ľudovej poézie a folklóru a nemusia mať negatívny význam.⁷ To isté nachádzame aj v našom jazykovom priestore – PEPÍK (Čech), FRIC, HELMUT (Nemec), ŠVEJK (Čech), KÓN (Žid), JÁNOŠÍK (Slovák). Podľa I. L. Allena (1988) etnické prezývky slúžia na neformálnu sociálnu kontrolu v spoločnosti rovnako ako osobné prezývky v menších skupinách, mnohé majú za cieľ rozvrstvovať spoločnosť alebo protestovať proti jej hodnotovému rebríčku, popierať ho. Allen upozorňuje na písanú podobu (*printed representations*) takýchto výrazov, ktoré vznikajú v reči a zápisom túto reč posilňujú. K technikám podieľajúcim sa na utváraní prezývok s negatívnou sémantikou radí hláskové zmeny/alternácie v štandardných označeniach alebo zrušenie konvenčného veľkého písmena s cieľom konotovať nadávku.

Striktné odmietavé postoje k znevažujúcim etnickým menám s cieľom nešíriť násilie jazykom zaujímajú v súčasnosti výkladové lexikografické diela angličtiny, napr. Longman Dictionary of Contemporary English (2005) spracúva etnickú nadávku „kike“⁸ takto:

„**kike** /kaik/ n [C] *taboo* a very offensive word for someone who is Jewish. Do not use this word.“ (preklad: n – noun/podstatné meno, [C] –

⁶ „The inventory of generic nicknames for ethnic persons and groups, which have been used in American slang, dialects, and other popular speech, reflects the history of ethnic conflict in plural society“ (Allen, 1983).

⁷ „About 50 other names are nicknames formed on personal names that historically have been used as symbols of anonymity and low status, especially those formed on *John* and *Charlie*. Finally, over 30 terms are personal names taken from popular historical associations, literary characters, popular verse, and folklore“ (Allen, 1983).

⁸ Na úrovni nášho pejoratívneho označenia *Icik, icik* (pozri SSSJ, 2011).

countable/prítomný singulár aj plurál, *taboo* – tabu, slovo, ktoré by sa nemalo používať, pretože je veľmi hrubé al. urážlivé, výklad: veľmi útočné/urážlivé slovo pre niekoho, kto je Žid. Nepoužívajte toto slovo.) (s. 886).

Podobne internetový portál Merriam-Webster Dictionary⁹ uvádza toto heslo takto:

„**kike** *noun*

offensive

→ used as an insulting and contemptuous term for a Jewish person“ (preklad: noun – podstatné meno, offensive – útočný/urážlivý, výklad: používaný ako útočný/urážlivý a pohŕdavý výraz pre osobu židovskej národnosti).

V teoretických lexikologických prácach z bližšieho kultúrneho okruhu sa stretávame s prístupom, keď sa písanie veľkého a malého písmena pri etnických menách nekomentuje, prípadne s poznámkou, že pravopisná stránka zodpovedá zdroju. Napr. M. Nekula (1999) pri pejoratívnych etnických menách uvádza poznámku: „pri psaní malých a veľkých písmen se řídím doklady – viz Seznam pramenů“ (ibid., s. 67). Agnieszka A. Niekrewicz (2017) uvádza analyzované lexikálne skupiny z dostupných online slovníkov koncipovaných amatérmi (amatorskie słowniki sieciowe) tak, ako ich nachádza v analyzovaných zdrojoch.¹⁰

Tieto poznatky a stručné priblíženie rôznych prístupov, ako aj solidný základ na skúmanie štylisticky príznakových etnických a obyvateľských mien v súčasnej slovenčine, ktorý poskytujú dosiaľ vydané štyri zväzky výkladového Slovníka súčasného slovenského jazyka, kde jasne badať vývinovú ortografickú líniu, a lexikografická práca na ďalšom zväzku nás vedú k tomu, aby sme sa pokúsili **vytypovať slovtvorné modely tých príznakových EOM**, ktoré by mali byť v novej pravopisnej príručke zachytené, a jednak **zaujali stanovisko k ich štylistickej a pragmalingvistickej hodnote**¹¹, jed-

⁹ Dostupné na <https://www.merriam-webster.com/dictionary/kike>.

¹⁰ „Z tego względu w badanej grupie słownictwa o charakterze jednoznacznie wartościującym zanotowano tylko dwa neosemantyzmy o mechanizmie paronimicznym: *iryś* ‘Irlandczyk’ oraz *Indianin* ‘mieszkaniec Indii’ (...) *arab* ‘Arab’, *chinol* ‘Chińczyk’, ‘Ażjata’, *cyganera* ‘Cyganka’, *iroł* ‘Irlandczyk’, *meksior* ‘Meksykanin’, *paki* ‘Pakistańczyk’, *podus* ‘Polak’ (ibid., s. 51).

¹¹ Na potreby tohto článku sa obmedzíme na stručné vysvetlenie, že pod *pragmalingvisticou hodnotou* tu rozumieme formálno-sémantickú stránku výrazu ako **výsledok performatívnej zložky výpovede**, ktorá môže byť v porovnaní s jeho jazykovo-štruktúrnou charakteristikou modifikovaná. Viac k tomu pozri časť 1.1. a pravopis expresívnych odvodenín typu *Nemčúr*; *Čechuň* – *nemčúr*; *če-*

nak k hranici medzi ich zápisom s veľkým písmenom (vlastné meno), s malým písmenom (všeobecné meno) a k možnosti ich zápisu obidvoma spôsobmi, na čo sa zameriame v 2. časti príspevku.

LITERATÚRA

ALLEN, Irving Lewis: Personal Names that Became Ethnic Epithets. In: Names. A Journal of Onomastics, 1983, roč. 31, č. 4, s. 307 – 317. [Anglická citácia: Irving Lewis Allen (1983) Personal Names that Became Ethnic Epithets, Names, 31:4, 307-317, DOI: 10.1179/nam.1983.31.4.307].

ALLEN, Irving Lewis: Sly Slurs: Mispronunciation and Decapitalization of Group Names. In: Names. A Journal of Onomastics, 1988, roč. 36, č. 3, s. 217 – 224.

AVRAMOVA, Cvetanka: Depropriální obyvatelská jména – propria nebo apelativa? In: L. Janovec (ed.): Propria a apelativa — aktuální otázky. Proper Names and Common Nouns — Current Issues. Praha: Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova 2019, s. 37 – 42. Dostupné na https://kcj.pedf.cuni.cz/PEDFKCJ-44-version1-propria_final_el.pdf.

BLANÁR, Vincent: Poňatie vlastného mena u prvých kodifikátorov spisovnej slovenčiny. In: Slovenská reč, 2008, roč. 73, č. 5, s. 297 – 301.

HRUBANIČOVÁ, Ingrid: Etnické mená Laponci a Saami/Saamovia v slovenčine. Exoetnonymum vs. endoetnonymum – komunikačný aspekt. In: Kultúra slova, 2016, roč. 50, č. 6, s. 321 – 331.

HRUBANIČOVÁ, Ingrid: K pravopisu predponových a zložených etnických a obyvateľských mien. 1. časť. In: Kultúra slova, 2020, roč. 54, č. 6, s. 321 – 328.

HRUBANIČOVÁ, Ingrid: K pravopisu predponových a zložených etnických a obyvateľských mien. 2. časť. In: Kultúra slova, 2021, roč. 55, č. 2, s. 65 – 75.

JANOVEC, Ladislav (Ed.): Propria a apelativa – aktuální otázky. Proper Names and Common Nouns – Current Issues. Praha: Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova 2019. Dostupné na https://kcj.pedf.cuni.cz/PEDFKCJ-44-version1-propria_final_el.pdf.

KOOPMAN, Adrian: Ethnonyms. In: The Oxford Handbook of Names and Naming. (Ed. Carol Hough). Oxford University Press 2016, s. 1 – 13. [Anglická citácia: Ethnonyms. Adrian Koopman The Oxford Handbook of Names and Naming. Edited by Carole Hough. Ethnonyms. Page 1 of 13. Print Publication Date: Jan 2016 Subject: Linguistics, Semantics, Pragmatics. Online Publication Date: Mar 2016 DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199656431.013.8].

KRŠKO, Jaromír: Mikroštruktúrne vzťahy v onymii. In: Slovenská reč, 2002, roč. 67, č. 3, s. 142 – 152.

KRŠKO, Jaromír: Napätie apelatívnych a propriálnych vzťahov vo frazeologizmoch. In: Kultúra slova, 2008, roč. 42, č. 5, s. 262 – 266.

KRŠKO, Jaromír: Soták – apelatívum či proprium? Alebo o onymickej stránke skupinových názvov. In: 19. onomastická konferencia. Bratislava 28. – 30. apríla 2014. Zborník referátov. Ed. Iveta Valentová. Bratislava: JÚLEŠ SAV a Veda 2015, s. 83 – 87.

LAUKOVÁ, Jana: Sociologické a kultúrne špecifiká interkultúrnej komunikácie. In: Jazyk a jazykoveda v interpretácii. Eds. O. Orgoňová – K. Muziková – Z. Popovičová Sedláčková. Bratislava:

chúň alebo typu *Dederón, Dederák, Ende(e)rák, Enes(e)rák – dederón, dederák, ende(e)rák, enes(e)rák* v 2. časti nášho príspevku.

Univerzita Komenského 2014, s. 107 – 114. Dostupné na https://fphil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/ksj/publikacie/Jazyk_a_jazykoveda_v_interpretacii_2014_final_-1.pdf.

Longman Dictionary of Contemporary English. Pearson Education Limited, 1978, 2003. 1 949 s.

MAJTÁN, Milan: Priezviská Harabín a Harabín. In: Kultúra slova, 2018, roč. 52, č. 6, s. 347 – 348.

Merriam-Webster Dictionary. Dostupné na <https://www.merriam-webster.com/>.

NEKULA, Marek: Etnické stereotypy a jejich artikulace v češtině (a v němčině). In: Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity Studia minora Facultatis Philosophicae Universitatis Brunensis, A 47, 1999. Dostupné na https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/101537/A_Linguistica_47-1999-1_6.pdf?sequence=1.

NIEKREWICZ, Agnieszka A.: Słownictwo określające tożsamość narodową i rasową w społecznościowych słownikach języka polskiego. In: Język. Religia.Tożsamość, 2017, č. 15, diel 1, s. 47 – 57.

OLOŠTIAK, Martin: Aspekty teórie lexikálnej motivácie. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2011. 339 s.

PRŮCHA, Jan: Interkulturní psychologie. Praha: Portál 2007. 224 s.

ROBACK, Abraham Aaron: A Dictionary of International Slurs (Ethnophaulisms). With a Supplementary Essay on Aspects of Ethnic Prejudice. Cambridge, MA: Sci-Art Publishers, 1944, 1979, s. 394. Dostupné na <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015021919314&view=1up&seq=7>.

SOKOLOVÁ, Miloslava: Systémové modely tvorenia obyvateľských mien a etnonym v slovenčine. In: Slovenská reč, 2006, roč. 71, č. 4, s. 205 – 223.

VALENTOVÁ, Iveta: Čo je nové v Akadémii/akadémii? K zástupnosti skrátených názvov a ich ortografii. In: Slovenská reč, 2015, roč. 80, č. 3 – 4, s. 210 – 218.

VALENTOVÁ, Iveta: Pravopisné problémy rodných mien a ich derivátov. In: Slovenská reč, 2022, roč. 87, č. 2, s. 62 – 88.

VALENTOVÁ, Iveta: Termíny obyvateľské meno, etnonymum. (2023, 20 strán, v rukopise).

TERMINOLOGICKÉ SÚPISY

Nové a revidované slovenské mená dovážaných, zavlečených, pestovaných a ďalších na Slovensku známych cudzokrajných cievnatých rastlín.

6. Druhy rodov začínajúcich sa písmenami T – Z. Doplnky. 1. (A – C)

JÁN KLIMENT (*Botanická záhrada Univerzity Komenského v Bratislave, pracovisko Blatnica*) – MICHAL HRABOVSKÝ (*Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave*) – IVETA VANČOVÁ (*Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, v. v. i.*) – PAVOL ELIÁŠ (*Fakulta agrobiológie a potravinových zdrojov SPU Nitra*) – DOMINIK ROMAN LETZ (*Botanický ústav, Centrum biológie rastlín a biodiverzity SAV, v. v. i.*)

Tabebuia rosea DC. – tabebuja ružová

Tabernaemontana divaricata (L.) R.

Br. ex Roem. et Schult. – guľovník rozťahnutý

T. undulata Vahl – g. zvlnený

Tacca chantrieri André – taka veľkokvetá

Tagetes minuta L. – aksamietnica žliazkatá

Talinum paniculatum (Jacq.) Gaertn. – talinum metľinaté

Tamarix africana Poir. – tamariška africká

T. canariensis Willd. – t. kanárska

T. chinensis Lour. – t. čínska

T. nilotica (Ehrenb.) Bunge – t. nílaska

Tanacetum balsamita L. – vratič balzamový („Máriin list“)

T. balsamitoides Sch. Bip. – v. voňavý

T. coccineum (Willd.) Grierson – rimbaba šarlátová

Tapiscia sinensis Oliv. – tapiscia čínska

Taraxacum breviflorum Dahlst. – púpava krátkokvetá

T. fulviforme Dahlst. – p. plavá

T. hollandicum van Soest – p. holandská

T. huterianum van Soest – p. Huterova

T. hybernum Steven – p. zimná (krymsagyz)

T. intermedium Raunk. – p. prostredná

T. kok-saghyz L. E. Rodin – p. kaučuková (koksagyz)

Tarenaya hassleriana (Chodat) Iltis – kleoma pavúčia

Taxus chinensis (Pilger) Rehder – tis čínsky

T. contorta Griff. – t. stočený

T. floridana Nutt. ex Chapm. – t. floridský

- T. juana* Nan Li et R. R. Mill – t. tibetský
- T. globosa* Schltld. – t. mexický
- T. wallichiana* Zucc. – t. himalájský
- T. ×hunnewelliana* Rehder – t. Hunnewellov
- Telesonix jamesii* (Torr.) Raf. – lupienok Jamesov
- Telipogon diabolicus* Kolan., Szlach. et Medina – briadkovec diabolský
- T. vampyrus* Braas et Horich – b. vampír
- Templetonia retusa* (Vent.) R. Br. – templetonia preliačená
- Tephrocactus aoracanthus* (Lem.) Lem. – tefrokaktus mečovitotřňový
- Tephrosia helenitis* (L.) B. Nord. – popolavec omanovitý
- Tephrosia candida* DC. – tefrózia belostná
- T. densiflora* Hook. fil. – t. hustokvetá
- Terminalia ferdinandiana* Exell – vrcholiak Ferdinandov
- Tetradium daniellii* (Benn.) T. G. Hartley – včelovník čínsky
- T. ruticarpum* (A. Juss.) T. G. Hartley – v. rutoplodý
- Tetradymia canescens* DC. – tetradýmia sivastá
- Teucrium capitatum* L. – hrdobarka hlavičkatá
- T. dunense* Sennen – h. dunová
- T. krymense* Juz. – h. krymská
- T. pyrenaicum* L. – h. pyrenejská
- T. dealbata* Fraser – t. zbelená
- T. geniculata* L. – t. kolienkatá
- Thalictrum speciosissimum* L. – žltuška prenádherná
- Thelocactus leucacanthus* (Zucc. ex Pfeiff.) Britton et Rose – telokaktus bielotřňový
- T. rinconensis* (Poselg.) Britton et Rose – t. rinconadský
- T. setispinus* (Engelm.) E. F. Anderson – t. štetinotřňový
- Theobroma bicolor* Humb. et Bonpl. – kakaovník dvojfarebný
- Theophrasta jussieu* Lindl. – teofras-ta haitská
- Thermopsis fabacea* (Pall.) DC. – bôbovec obyčajný
- Thladiantha cordifolia* (Blume) Cogn. – žudrovka srdcovitolistá
- Thrinax radiata* Lodd. ex Schult. et Schult. fil. – trinax lúčovitý
- Thryptomene calycina* (Lindl.) Stapf – tryptomenka kališná
- Thunbergia fragrans* Roxb. – thunbergia voňavá
- T. grandiflora* (Roxb. ex Rottler) Roxb. – t. veľkokvetá
- Thymelaea hirsuta* (L.) Endl. – vrb-covník srstnatý
- Thymus drucei* Ronniger – materina dúška arktická
- T. oenipontanus* Heinr. Braun ex Borbás – m. d. innsbrucká
- T. villosus* L. – m. d. huňatá
- Tilia dasystyla* Steven – lipa plstna-točnelková
- T. maximowicziana* Shiras. – l. Maximovičova
- T. miqueliana* Maxim. – l. Miquelova

- T. ×moltkei* Spath ex C. K. Schneid. – l. Moltkeho
- Tillandsia flexuosa* Sm. – tilandsia krivolaká
- T. harrisii* Ehlers – t. Harrisova
- T. kammii* Rauh – t. Kammova
- T. kautskyi* E. Pereira – t. Kautského
- T. mauryana* L. B. Smith – t. Mauryho
- T. sprengeliana* Klotzsch ex Mez – t. Sprengelova
- T. sucrei* E. Pereira – t. Sucreho
- T. usnoides* (L.) L. – t. bradatcovitá („lousianský mach“)
- T. xerographica* Rohweder – t. suchomilná
- Tinantia erecta* (Jacq.) Fenzl – tinancia vzpriamená
- Toona ciliata* M. Roem. – cesnakovník brvitý
- T. sureni* (Blume) Merr. – c. protiho-rúčkový
- Tordylium apulum* L. – zápalička apúlska
- Torenia asiatica* L. – torénia ázijská
- T. concolor* Lindl. – t. rovnakofarebná
- T. fournieri* Linden ex Fourn. – t. Fournierova
- Torreya fargesii* Franch. – toreja Fargesova
- Townsendia formosa* Greene – astra pôvabná
- T. grandiflora* Nutt. – a. veľkokvetá
- Toxicodendron diversilobum* (Torr. et A. Gray) Greene – sumachovec rôznolaločný
- T. sylvestre* (Siebold et Zucc.) Kuntze – s. lesný
- Trachystemon orientalis* (L.) G. Don – drska východná
- Tradescantia cerinthoides* Kunth – tradeskancia voskovkovitá
- Tragopogon aureus* Boiss. – kozia brada zlatá
- T. balcanicus* Velen. – k. b. balkánska
- Trichocentrum cavendishianum* (Batemán) M. W. Chase et N. H. Williams – tigrovka Cavendishova
- T. splendidum* (A. Rich. ex Duch.) M. W. Chase et N. H. Williams – t. žiarivá
- Trichodesma indicum* (L.) Lehm. – srstnatka indická
- Trichomanes hymenoides* Hedw. – vláskovec blanovitý
- Trichopilia fragrans* (Lindl.) Rchb. fil. – trichopília voňavá
- T. marginata* Henfr. – t. lemovaná
- Trichosalpinx rotundata* (C. Schweinf.) Dressler – klobúčik okrúhly
- Tridax trilobata* (Cav.) Hemsl. – žlt-nicovec trojlaločný
- Trifolium pallescens* Schreber – ďate-lina blednúca
- T. stellatum* L. – ď. hviezdovitá
- T. vesiculosum* Savi – ď. mechúrikatá
- Triglochin procera* R. Br. – barička urastená
- Trigonella procumbens* (Besser) Rchb. – senovka položená
- Trillium flexipes* Raf. – trojlist ohybný
- T. luteum* (Muhl.) Harb. – t. žltý

- T. pusillum* Michx. – t. malinký
T. rugelii Rendle – t. Rugelov
T. sessile L. – t. sediáci
Tripterygium regelii Sprag. et Tekeda
– trojkrídlovec Regelov
Triticum ispahanicum Heslot – pšeni-
ca isfahánska
T. ×kiharae Dorof. et Migush. – pše-
nica Kiharova
×*Tritordeum martinii* A. Pujadas –
jačmeňopšenička Martinova
Triumfetta rhomboidea Jacq. – lopuš-
nica kosoštvorcová
Trocdaris verticillata (L.) Raf. –
prasleník rascový
Trollius yunnanensis (Franch.)
Ulbrich – žltohlav jünnanský
Tropaeolum minus L. – kapucínka
menšia
T. speciosum Poepp. et Endl. – k.
nádherná
Tsuga chinensis (Franch.) E. Pritz. –
jedľovec čínsky
T. dumosa (D. Don) Eichler – j. jün-
nanský
Tulipa agenensis Redouté – tulipán
včasný
T. armena Boiss. – t. arménsky
T. hoogiana B. Fedtsch. – t. Hoogov
T. humilis Herb. – t. nízky
T. kolpakowskiana Regel – t. Kolpa-
kovského
T. montana Lindl. – t. horský
Turbinicarpus saueri (Boed.) V. John
et Řiha – turbinikarpus Sauerov
Turpinia cochinchinensis (Lour.)
Merr. – turpínia kočínčínska
Typha domingensis Pers. – pálka naj-
väčšia
Ulex minor Roth – útesovec menší
Ulmus davidiana Planch. – brest Da-
vidov
U. procera Salisb. – b. urastený
U. rubra Muhl. – b. červený
U. serotina Sarg. – b. neskorý
Uncaria gambir (Hunter) Roxb. – un-
kária trpká (gambír)
Urospermum dalechampii (L.) Scop.
ex F. W. Schmidt – klepucha oby-
čajná
Utricularia graminifolia Vahl – publi-
natka trávolistá
U. ochroleuca R. W. Hartm. – b. ble-
dožltá
Uvariopsis tripetala (Baker fil.) G. E.
Schatz – uváriovec trojlupienkový
Uvularia perfoliata L., nom. cons. –
uvulária prerastenolistá
Vaccinium arctostaphylos L. – čučo-
riedka kaukazská
V. caespitosum Michx. – č. trsnatá
V. erythrocarpum Michx. – kľukva
červenoplodá
V. hirsutum Buckley – brusnica srst-
natá
V. japonicum Miq. – čučoriedka ja-
ponská
V. membranaceum Douglas ex Torr. –
č. blanitá
V. myrtilloides Michx. – č. zamatová
V. oldhamii Miq. – brusnica Oldha-
mova
V. ovalifolium Sm. – čučoriedka vaj-
covitolistá

- V. pallidum* Aiton – č. bledá
V. parvifolium Sm. – brusnica malolistá
V. praestans Lamb. – b. vynikavá (krásnica)
V. smallii A. Gray – čučoriedka Smalova
V. stamineum L. – brusnica tyčinkovitá
Vachellia cornigera (L.) Seigler et Ebinger – akácia (vachélie) rohatá
V. seyal (Delile) P. J. H. Hurter – a. (v.) egyptská
V. tomentosa (Willd.) (Rottler) Maslin, Seigler et Ebinger – a. (v.) plstnatá
V. tortilis (Forssk.) Galasso et Banfi – a. (v.) skrútená
V. gummifera (Willd.) Kyal et Boatwr. – a. (v.) marocká
Valeriana phu L. – valeriána turecká
Vallisneria australis S. W. L. Jacobs et Les – valisnéria austrálska
V. caulescens F. M. Bailey et F. Muell. – v. byľnatá
V. nana R. Br. – v. nízka
V. natans (Lour.) H. Hara – v. splývajúca
V. rubra (Rendle) Les et S. W. L. Jacobs – v. červená
Vataireopsis araroba (Aguiar) Ducke – vatérovec brazílsky
Veltheimia capensis (L.) DC. – lesníčka kapská
Verbena hastata L. – železník oštepovitý
V. supina L. – ž. ležatý
V. ×hybrida hort. ex Vilm. – ž. hybridný
Verbesina alternifolia (L.) Britton ex Kearney – verbesína striedavolistá
V. virginica L. – v. virgínska
Vernicia cordata (Thunb.) Airy Shaw – tungovník srdcovitý
V. fordii (Hemsl.) Airy Shaw – t. Fordov
V. montana Lour. – t. horský
Vernonia arkansana DC. – vernónia arkansaská
Veronica allionii Vill. – veronika Allioniho
V. barrelieri Schott ex Roem. et Schult. – v. Barrelierova
V. caespitosa Boiss. – v. trsnatá
V. cinerea Boiss. et Balansa – v. popolavá
V. oltensis Woronow ex Elenevsky – v. oltuská
V. orientalis Mill. – v. východná
V. repens DC. – v. plazivá
V. satureiifolia A. Poit. et Turpin – v. saturejkolistá
V. schmidtiana Regel – v. Schmidtova
V. thessalica Benth. – v. tesálska
V. thymoides P. H. Davis – v. dúškovitá
Veronicastrum sibiricum (L.) Pennell – veronika sibírska
Verticordia picta Endl. – pierkovec pomalovaný
Viburnum acerifolium L. – kalina javorolistá
V. alnifolium Marshall – k. jelšolistá
V. bitchiuense Makino – k. biččúska

- V. cassinoides* L. – k. americká
V. cinnamomifolium Rehder – k. škoricovníkolistá
V. cotinifolium D. Don – k. škumplistá
V. dentatum L. – k. zubatá
V. dilatatum Thunb. – k. rozšířená
V. edule (Michx.) Raf. – k. jedlá
V. erosum Thunb. – k. ohryzená
V. erubescens Wall. ex DC. – k. červenajúca
V. grandiflorum Wall. ex DC. – k. veľkokvetá
V. hupehense Rehder – k. chupejská
V. japonicum (Thunb.) Spreng. – k. japonská
V. kansuense Batalin – k. kansuská
V. molle Michx. – k. mäkká
V. mongolicum (Pall.) Rehder – k. mongolská
V. orientale Pall. – k. východná
V. plicatum Thunb. – k. riasnatá
V. rafinesqueanum Schult. – k. východoamerická
V. rufidulum Raf. – k. hrdzavkastá
V. rugosum Pers. – k. vráskavá
V. schensianum Maxim. – k. šensijská
V. setigerum Hance – k. štetinatá
V. trilobum Marshall – k. trojlaločná
V. urceolatum Siebold et Zucc. – k. krčiazkovitá
V. veitchii C. H. Wright – k. Veitchova
V. wrightii Miq. – k. Wrightova
V. ×bodnantense Aberc. – k. bodnantská
V. ×rhytidocarpum Lemoine – k. vráskavoplodá
V. ×rhytidophylloides Suringar – k. okrasná
Vicia bithynica (L.) L. – vika bitýnska
V. macrocarpa (Moris) Bertol. – v. veľkoplodá
V. oroboides Wulfen – v. trojjarmová
Vigna aconitifolia (Jacq.) Maréchal – v. v. vigna prilbicolistá
V. subterranea (L.) Verdc. – v. podzemná
V. umbellata (Thunb.) Ohwi et H. Ohashi – v. okolíkatá
V. unguiculata (L.) Walp. – v. nechťikatá
Vincetoxicum rossicum (Klepow) Barbar. – luskáč ruský
Viola calcarata L. – fialka alpská
V. cornuta L. – f. rohatá (ostrohatá)
V. gracilis Sm. – f. štíhla
V. jooi Janka – f. sedmohradská
V. modesta Fenzl – f. skromná
V. palmata L. – f. dlaňovitá
Vitex keniensis Turill – vitex kenský
V. negundo L. – v. čínsky (nirgundi)
V. pinnata L. – v. prstovitý
V. rotundifolia L. fil. – v. okrúhlolistý
Vitis acerifolia Raf. – vinič javorolistý
V. californica Benth. – v. kalifornský
V. cinerea (Engelm.) Engelm. ex Millard – v. populavý
V. flexuosa Thunb. – v. poprehýbaný
V. heyneana Schult. – v. päťcípy
V. monticola Buckley – v. horský
V. mustangensis Buckley – v. mustanský
V. palmata Vahl – v. dlaňovitý

- Voanioala gerardii* J. Dransf. – kosnica Gerardova
- Vochysia tomentosa* (G. Mey.) DC. – aurovník plstnatý
- Vriesea carinata* Vawra – vrízea kýlnatá
- V. corcovadensis* (Britton) Mez – v. corcovadská
- V. paraibica* Wawra – v. paraibunská
- V. saundersii* (Carrière) E. Morren – v. Saundersova
- V. simplex* (Vell.) Beer – v. jednoduchá
- Wahlenbergia gracilis* (G. Forst.) A. DC. – zvonička štíhla
- Wallichia disticha* T. Anderson – arenga dvojradová
- W. densiflora* Mart. – a. hustokvetá
- Watsonia borbonica* (Pouret) Goldblatt – mečíkova ružová
- Weigela hortensis* (Siebold et Zucc.) K. Koch – vajgela záhradná
- W. maximowiczii* (S. Moore) Rehder – v. Maximovičova
- W. middendorffiana* (Carrière) K. Koch – v. Middendorffova
- W. subsessilis* (Nakai) L. H. Bailey – v. sediaca
- Westringia fruticosa* (Willd.) Druce – mätovník krovitý
- Widdringtonia nodiflora* (L.) E. Powrie – cyprusovka horská
- W. schwarzii* (Marloth) Mast. – c. Schwarzova
- W. whytei* Rendle – c. mulanjeská
- Wikstroemia chamaedaphne* (Bunge) Meisner – medvedicovec lykovcovitý
- Wisteria brachybotrys* Siebold et Zucc. – vistéria spanilá
- W. villosa* Rehder – v. huňatá
- Wulfenia baldaccii* Degen – vulfénia albánska
- W. orientalis* Boiss. – v. východná
- Xanthisma gracile* (Nutt.) D. R. Morgan et R. L. Hartm. – žltohlávka štíhla
- X. texanum* DC. – ž. texaská
- Xanthocyparis nootkatensis* (D. Don) Farjon et D. K. Harder – cyprusček nootský
- Xanthorrhoea preissii* Endl. – živičník Preissova
- Xeranthemum inapertum* (L.) Mill. – suchokvet smradľavý
- Xerochrysum bracteatum* (Vent.) Tzvelev – slamienka listenatá
- Xylocarpus moluccensis* (Lam.) M. Roem. – tvrdoploď molucký
- Yucca carnerosana* (Trel.) McKelvey – juka mäsovoružová
- Y. elata* Engelm. – j. vysoká
- Y. rostrata* Engelm. ex Trel. – j. zobáčikatá
- Zaluzianskya capensis* Walp. – zaluzianka kapská
- Z. villosa* F. W. Schmidt – z. huňatá
- Zamia furfuracea* L. fil. ex Aiton – zamia otrubnatá
- Z. integrifolia* L. fil., nom. cons. – z. celistvolistá
- Z. pumila* L. – z. nizučká
- Zanthoxylum armatum* DC. – žltodrev ozbrojený
- Z. fagara* (L.) Sarg. – ž. korenistý (fagara)

Z. flavum Vahl – ž. saténový
Z. piperitum (L.) DC. – ž. pieporný
Z. schinifolium Siebold et Zucc. – ž.
pieprovnikolistý
Z. stenophyllum Hemsl. – ž. úzkolistý
Zelkova schneideriana Hand.-Mazz.
– zelkova Schneiderova
Z. sinica C. K. Schneid. – z. čínska

Zenobia pulverulenta (W. Bartram ex
Willd.) Pollard – zenóbia poprášená
Zinnia peruviana (L.) L. – cínia pe-
ruánska
Ziziphus nummularia (Burm. fil.) Wi-
ght et Arn. – jujuba peniažteková
Z. spina-christi (L.) Desf. – j. Kristo-
va koruna (nabaka)

Doplňky 1. (A – C)

V priebehu uplynulého roka nomenklatorická komisia Slovenskej botanickej spoločnosti schválila celý rad ďalších nových, prípadne revidovaných slovenských mien cudzokrajných cievnatých rastlín. Vzhľadom na abecedné usporiadanie nášho súpisu ich nebolo možné uverejniť v príslušných číslach Kultúry slova. Ďalej uverejňujeme prvú časť doplnkov.

Abies firma Siebold et Zucc. – jedľa
pevná
A. numidica de Lannoy ex Carrière –
j. numídka
Abronia fragrans Nutt. ex Hook. –
abronia voňavá
Acacia concurrens Pedley – akácia
súbežnožilová (kurakaba)
Acanthocereus tetragonus (L.) Hum-
melinck – acantocereus štvorrebrový
Acanthus hungaricus (Borbás) Baen.
– akant uhorský
Acer pictum Thunb. ex Murray – ja-
vor pomaľovaný
A. tegmentosum Maxim. – j. šupinatý
Achillea atrata L. – rebríček černastý
A. cretica L. – r. krétsky
A. pseudopectinata Janka – r. ilýrsky
A. ×kellereri Sund. – r. Kellererov
Aciachne pulvinata Benth. – vankú-
šovka bochníkovitá

Acis autumnalis (L.) Sweet – bleduľ-
ka jesenná
A. nicaeensis (Ardoino) Lledó, A. P.
Davis et M. B. Crespo – b. niceská
Aconitum carmichaelii Debeaux –
prilbica blankytná
A. chasmanthum Stapf ex Hemsley –
p. himalájska
A. ferox Wall. ex Ser. – p. hrozivá
A. fischeri Rchb. – p. Fischerova
A. hemsleyanum E. Pritz. ex Diles –
p. Hemsleyova
A. plicatum Köhler ex Rchb. – p.
otvorená
A. seoulense Nakai – p. soulská
A. tauricum Wulfen – p. taurská
A. toxicum Rchb. – p. jedovatá
A. volubile Pall. ex Koelle – p. oví-
javá
A. ×exaltatum Bernh. ex Rchb. – p.
vyvýšená

- Actaea cimicifuga* L. – ploštičník smradľavý
- A. dahurica* (Turcz. ex Fisch. et C. A. Mey.) Franch. – p. daurijský
- A. japonica* Thunb. – p. japonský
- A. podocarpa* DC. – p. americký
- A. racemosa* L. – p. strapcovitý
- Adansonia digitata* L. – baobab prstovitý
- Adiantum formosum* R. Br. – adiant pôvabný
- A. tenerum* Sw. – a. nežný
- Adina cordifolia* (Roxb.) Benth. et Hook. fil. ex B. D. Jacks. – adina srdcovitolistá
- A. eurhyncha* (Miq.) Å. Krüger et Löfstrand – a. končistá
- A. fagifolia* (Teijsm. et Binn. ex Havil.) Valetton ex Merr. – a. bukolistá
- A. trichotoma* (Zoll. et Moritz) Benth. et Hook. fil. ex B. D. Jacks. – a. trojená
- Adonis apennina* L. – hlaváčik sibírsky
- Adromischus cristatus* (Haw.) Lem. – krátkokmienok hrebienkatý
- Aechmea fasciata* (Lindl.) Baker – echmea pásikavá
- A. fulgens* Brongniart – e. ligotavá
- Aegilops biuncialis* Vis. – mnohoštet dvojpalcový
- A. geniculata* Roth – m. kolienkatý
- A. triuncialis* L. – m. trojpalcový
- Aeschynanthus speciosus* Hook. – eschynant nádherný
- Aesculus pavia* L. – pagaštan červenokvetý (pávia)
- A. ×carnea* Zeyher – p. mäsovočervený
- Agave fourcroydes* Lem. – agáva yucatánska
- Aglaonema pictum* (Roxb.) Kunth – aglaonéma pomalovaná
- Agropyron cristatum* (L.) Gaertn. – žitniak hrebenatý
- Ajuga incisa* Maxim. – zbehovec zatrihovaný
- Akebia trifoliata* (Thunb.) Koidz. – akébia trojlístková
- Albizia procera* (Roxb.) Benth. – albižia urastená
- Albuca virens* (Lindl.) J. C. Manning et Goldblatt – albuka zelenkastá
- Alchemilla crenulata* S. E. Fröhner – alchemilka drobnovrúbkovaná
- A. firma* Buser – a. tuhá
- A. taurica* (Buser) Juz. – a. krymská
- A. tythantha* Juz. – a. malokvetá
- Alchornea triplinervia* (Spreng.) Müll. Arg. – alchornea trojžilová
- Aletris farinosa* L. – aletra pomúčená
- Allium ampeloprasum* L., nom. cons. – pór divý
- A. cernuum* Roth – cesnak sklonený
- A. ericetorum* Thore – c. vresoviskový
- A. schubertii* Zucc. – c. Schubertov
- Alnus firma* Siebold et Zucc. – jelša pevná
- A. hirsuta* (Spach) Turcz. ex Rupr. – j. srstnatá
- Aloe ferox* Mill. – aloa hrozivá
- A. maculata* All. – a. škvrnitá

- A. striata* Haw. – a. pruhovaná
Alopecurus arundinaceus Poir. –
 psiarka trst'ovitá
Alpinia galanga (L.) Willd. – alpinia
 korenistá (galgán)
Alsophila sinuata (Hook. et Grev.) R.
 M. Tryon – alzofila vykrojená
Alstonia constricta F. Muell. – alstó-
 nia zovretá
Alstroemeria aurea Graham – alstre-
 méria zlatá
Altingia excelsa Noronha – altingia
 statná (rasamala)
Alyogyne huegelii (Endl.) Fryxell –
 ibiška Hügelova
Alyssum serpyllifolium Desf. – tarica
 dúškolistá
Amaranthus blitum L. – láskavec
 zeleninový (blíta)
A. cruentus L. – l. zakrvený
A. quitensis Kunth – l. quitský
A. standleyanus Parodi ex Covas – l.
 Standleyho
Amasonia calycina Hook. fil. – ama-
 zónia kališná
Amomum dealbatum Roxb. – amóm
 zbelený
Amsonia illustris Woodson – amsónia
 oslnivá
Anacampseros rufescens (Haw.) Sweet
 – rozhodnička hrdzavejúca
Anadenanthera peregrina (L.) Speg.
 – pakorálkovec cudzí
Ananas bracteatus (Lindl.) Schult. et
 Schult. fil. – ananás listenatý
Anarrhinum bellidifolium (L.) Willd.
 – gágorovec sedmokráskolistý
Anchusa azurea Mill. – smohla azú-
 rová
A. procera Besser ex Link – s. uras-
 tená
Androsace vitaliana (L.) Lapeyr. –
 pochybok zlatý
Anemone blanda Schott et Kotschy –
 veternica vábivá
A. pavonina Lam. – v. pávia
A. trifolia L. – v. trojlístková
Angophora floribunda (Sm.) Sweet –
 angofora kvetnatá
Angostura trifoliata (Willd.) T. S.
 Elias – angostura trojlístková
Anthemis rigida Heldr. – ruman neo-
 hybný
Anthurium andraeanum Linden ex
 André – antúrium Andrého
A. magnificum Linden – a. veľkolepé
A. splendidum W. Bull ex Rodigas –
 a. žiarivé
Apocynum androsaemifolium L. –
 psojed ľubovníkolistý
Aquilegia coerulea E. James – orlíček
 belasý
Arabis planisiliqua (Pers.) Rchb. –
 arábka plochoplodá
Araucaria angustifolia (Bertol.) Kun-
 tze – araukária úzkolistá
A. cunninghamii Aiton ex D. Don – a.
 Cunninghamova
Arenaria purpurascens Ramond ex
 DC. – piesočnica purpurastá
Ariocarpus fissuratus (Engelm.)
 K. Schum. – ariokarpus štrbinovitý
Arisaema triphyllum (L.) Schott –
 áronovec trojlístkový

- Aristida capillacea* Lam. – aristída vláskovitá
- Aristolochia labiata* Willd. – vlkovec pyskatý
- Arctostaphylos rubra* (Rehder et E. H. Wilson) Fernald – medvedica červená
- Arctotis deccurens* O. Hoffm. – medved'uška zbiehavá
- A. fastuosa* Jacq. – m. skvostná
- Ardisia gigantifolia* Stapf – ardízia veľkolistá
- A. macrocarpa* Wall. – a. veľkoplodá
- Arenaria alfacarensis* Pamp. – piesočnica alfacarská
- A. cretica* Spreng. – p. krétska
- Artemisia abrotanum* L. – palina abrotan („božie drevko“)
- A. argyi* H. Lév. et Vaniot – p. ovisnutá
- A. laciniata* Willd. – p. zastrihovaná
- A. umbrosa* (Turcz. ex Besser) Turcz. ex Verl. – p. tŕňomilná
- Arthropodium cirratum* (G. Forst.) R. Br. – článkovec zakrútený
- Aruncus aethusifolius* (H. Lév.) Nakai – udatník tetucholistý
- Asclepias curassavica* L. – glejovka curačajska
- A. incarnata* L. – g. bledokarminová
- Asimina triloba* (L.) Dunal – asimína ovocná
- Asparagus aethiopicus* L. – asparágus juhoafrický
- Asplenium musifolium* Mett. – slezínik banánovníkolistý
- A. onopteris* L. – s. oslí
- Astragalus atropilosus* (Hochst.) Bunge – kozinec tmavochnpatý
- A. boeticus* L. – k. bétický
- A. gummifer* Labill. – k. glejový
- A. sempervirens* Lam. – k. vytrvalý
- A. siculus* Biv. – k. sicílsky
- A. sulcatus* L. – k. ryhovaný
- A. tragacantha* L. – k. obyčajný
- Astrocaryum vulgare* Mart. – ostnica obyčajná
- Atriplex laciniata* L. – loboda zastrihovaná
- A. patula* L. – l. rozložitá
- Attalea cohune* Mart. – atalea olejná (kohuna)
- Aulonemia subpectinata* (Kuntze) McClure – aulonémia hrebenitá
- Austroblechnum penna-marina* (Poir.) Gasper et V. A. O. Dittrich – rebrovka barinná („morská pena“)
- Avena strigosa* Schreb. – ovos štíhlokláskový
- A. ×vilis* Wallr. – o. skrížený
- Averrhoa bilimbi* L. – egrešovec tupohranatý (bilimbi)
- A. carambola* L. – e. obyčajný (karambola)
- Azorella pedunculata* (Spreng.) Mathias et Constance – azorelka stopkatá
- Bactris setulosa* H. Karst. – baktra štetinkatá
- Banksia speciosa* R. Br. – banksia nádherná
- Barbeya oleoides* Schweinf. – barbeja olivovitá
- Bartsia laniflora* Benth. – bartsia vlnatokvetá

- Beccariophoenix madagascariensis*
Jum. et H. Perrier – palmovec ma-
dagaskarský
- Begonia bowerae* Ziesenh. – begónia
Bowerovej
- B. gracilis* Kunth – b. štihla
- B. maculata* Raddi – b. škvrnitá
- Bejaria aestuans* L., nom. cons. – be-
chária planúca
- Berberidopsis corallina* Hook. fil. –
dráčovec koralovitý
- Berberis candidula* (C. K. Schneid.)
C. K. Schneid. – dráč belostný
- B. julianae* C. K. Schneid. – d. Julia-
nin
- B. levis* Franch. – d. hladký
- B. wallichiana* DC. – d. Wallichov
- B. ×mentorensis* L. M. Ames – d.
mentorský
- B. ×rubrostilla* Chitt. – d. červenoko-
nárikový
- Bergenia purpurascens* (Hook. fil. et
Thomson) Engl. – bergénia purpu-
rastá
- Bertholletia excelsa* Humb. et Bonpl.
– paraorech statný (juvia)
- Bertolonia houtteana* Van Houtte –
bertolónia Houtteho
- B. ovata* DC. – b. vajcovitá
- Besleria pendula* Klotzsch ex Hanst.
– besléria previsnutá
- Betula albosinensis* Burkill – breza
východočínska
- B. allegheniensis* Britton – b. alleg-
henská
- B. davurica* Pall. – b. daurijská
- B. utilis* D. Don – b. užitočná
- Bidens ferulifolia* (Jacq.) DC. – dvo-
zub feruľolistý
- Billbergia horrida* Regel – bilbergia
driapavá
- B. vittata* Brongn. ex C. Morel – b.
prúžkovaná
- Bistorta affinis* (D. Don) Soják – ha-
dovník príbuzný
- B. amplexicaulis* (D. Don) Greene –
h. objímavý
- B. emodi* (Meisn.) H. Hara – h. hima-
lájský
- B. vacciniifolia* (Wall. ex Meisn.)
Greene – h. brusnicolistý
- Blechnum moorei* C. Chr. – rebrovka
Mooreova
- Bletilla ochracea* Schltr. – bletila
okrová
- Blitum asiaticum* (Fisch. et C. A.
Mey.) S. Fuentes, Uotila et Borsch –
mrlík ázijský
- B. nuttallianum* Schult. – m. trojzá-
rezový
- Blumea oxyodonta* DC. – blumea
ostrožúbkatá
- Blyxa octandra* (Roxb.) Planch. ex
Thwaites – blyxa osemtýčinková
- Boesenbergia rotunda* (L.) Mansf. –
d'umbierovec husľovitý
- Bolbitis heudelotii* (Bory) Alston –
vodárka Heudelotova
- Bombycilaena discolor* (Pers.) M.
Lainz – plst'ovka rôznofarebná
- Bonnetia sessilis* Benth. – bonécia
sediaca
- Boscia oleoides* (Burch. ex DC.) Toel-
ken – boskia olivovitá

- Bougainvillea spectabilis* Willd. – bu-
genvilea obdivuhodná
- Bowdichia virgilioides* Kunth – suku-
pira kvetnatá
- Bowenia serrulata* (W. Bull) Chamb.
– boveníá pilkovitá
- Bowiea volubilis* Harv. ex Hook. fil. –
cibuľovka ovijavá
- Brachyscome ciliocarpa* W. Fitzg. –
krátkochĺpok brvitoplodý
- B. dichromosomatica* C. R. Carter –
k. dvojchromozómový
- B. multifida* DC. – k. mnohozárezový
- Brassia aurantiaca* (Lindl.) M. W.
Chase – brasia oranžová
- Brassica cretica* Lam. – kapusta krétska
- Breynia androgyne* (L.) Chakrab. et
N. P. Balakr. – breynia egrešovitá
(katuk)
- Brighamia insignis* A. Gray – briga-
mia význačná
- Brocchinia hechtiioides* Mez – brokí-
nia zúbkatcovitá
- Bromelia chrysantha* Jacq. – bromélia
zlatokvetá
- Brosimum alicastrum* Sw. – brozi-
mum chlebové
- B. utile* (Kunth) Oken – b. mliekové
(mliekovník obyčajný)
- Brunellia integrifolia* Szyszyl. –
brunélia celistvolistá
- Buckleya distichophylla* (Nutt.) Torr.
– bakleja dvojradová
- Buddleja indica* Lam. – budleja rôz-
nolistá
- Bulbine frutescens* (L.) Willd. – bul-
bina kričkovitá
- Bulbophyllum ambrosia* (Hance)
Schltr. – hľuzovník božský
- B. makoyanum* (Rchb. fil.) Ridl. – h.
Makoyovcov
- Bupleurum aureum* Fisch. ex Hoffm.
– prerastlík zlatý
- Caesalpinia bonduc* (L.) Roxb. – ce-
zalpínia oriešková (bonduk)
- Caiophora lateritia* Klotzsch –
svrbľavka tehlovohnedá
- Calamus caesius* Blume – ratan sivo-
belasý
- Calandrinia balonensis* Lindl. – ka-
landrínia balonnská
- Calanthe discolor* Lindl. – kalanta
rôznofarebná
- Caleana major* R. Br. – kačičkovec väčší
- C. minor* R. Br. – k. menší
- Calendula maritima* Guss. – nechtík
prímorský
- Calliandra cruegeri* Griseb. – kalian-
dra Crügerova
- C. falcata* Benth. – k. kosákovitá
- Callianthe striata* (Dicks ex Lindl.)
Donnell – podsľnečník pruhovaný
- Callicarpa macrophylla* Vahl – krás-
noplod veľkolistý
- Callisia diuretica* (Mart.) Christenh.
et Byng – kalízia močopudná
- C. monandra* (Sw.) Schult. et Schult.
fil. – k. jednotyčinková
- C. multiflora* (M. Martens et Galeotti)
Standl. – k. mnohokvetá
- C. navicularis* (Ortgies) D. R. Hunt –
k. loďkovitá
- Calotis cuneifolia* R. Br. – kalota
klinolistá

- C. plumulifera* F. Muell. – k. pernatá
Calotropis procera (Aiton) W. T.
 Aiton – glejovkovec urastený
Campanula garganica Ten. – zvonček
 garganský
C. gentilis Kovanda – z. ušľachtilý
C. latiloba A. DC. – z. širokolaločný
C. tommasiniana W. D. J. Koch – z.
 Tommasiniho
Camphorosma monspeliaca L. – gáf-
 rovka montpellierska
Campsis radicans (L.) Seem. – trúb-
 kovec zakoreňujúci
Camptotheca acuminata Decne. –
 kamptotéka končistá
Campyloneurum angustifolium (Sw.)
 Fée – sladčovník úzkolistý
Canavalia gladiata (Jacq.) DC. – ka-
 navália šabľovitá
Caragana arborescens Lam. – kara-
 gana stromčekovitá
C. fruticosa (Pall.) Besser – k. kríko-
 vitá
Caraipa llanorum Cuatrec. – karajpa
 llanoská
Caralluma edulis (Edgew.) Benth. ex
 Hook. fil. – karaluma jedlá
Carapa procera DC. – karapa uras-
 tená
Carapichea ipecacuanha (Brot.) L.
 Andersson – uragoga dávivá (ipeka-
 kuaňa)
Cardamine ×*insueta* Urbańska-Wo-
 rytkiewicz – zubačka neobvyklá
Carduus carduelis (L.) Gren. – bod-
 liak lopúchovitý
Carex baldensis L. – ostrica baldská
C. extensa Gooden. – o. rozpínavá
C. macroura Meins. – o. dlhoklás-
 ková
C. muskingumensis Schwein. – o.
 muskingumská
C. oshimensis Nakai – o. ošimská
C. plantaginea Lam. – o. skorocelo-
 vitá
C. siderosticta Hance – o. hrdzavo-
 bodkovaná
C. speciosa Kunth – o. nádherná
C. testacea Sol. ex Boott – o. tehlo-
 vočervená
C. utriculata Boott – o. vreckatá
Carissa carandas L. – karisa ovocná
 (karanda)
Carlina onopordifolia Besser – kra-
 sovlas ostropsolistý
Carpinus coreana Nakai – hrab kó-
 rejský
C. viminea Lindl. – h. prútnatý
Carruathus ringens (L.) Boom – ka-
 ruant rozďavený
Carya illinoensis (Wangenh.) K.
 Koch – hikória illinoiská (pekan)
C. laciniosa (F. Michx.) Loudon – h.
 rozstrapkaná
Cassytha ciliolata Nees – kasyta brvitá
Castanea crenata Siebold et Zucc. –
 gaštan vrúbkovaný
C. mollissima Blume – g. najmäkší
Castilleja fissifolia L. fil. – kastileja
 zárezovolistá
Catalpa ovata G. Don – katalpa vaj-
 covitá
C. ×erubescens Carrière – k. červe-
 navá

- Catapodium rigidum* (L.) C. E. Hubb.
– tvrdovka neohybná
- Cathaya argyrophylla* Chun et Kuang
– kataja striebristolistá
- Cattleya mossiae* C. Perker ex Hook.
– katleja Mossovej
- C. trianae* Linden et Rchb. fil. – k.
Trianova
- Cavea tanguensis* (J. R. Drumm.) W.
W. Sm. et J. Small – kavea thanguská
- Cavendishia bracteata* (Ruiz et Pav.
ex J. St. Hil.) Hoerold – kavendišia
listenatá
- Ceanothus ovatus* Desf. – ceanot vaj-
covitý
- Cedrelinga cateniformis* (Ducke)
Ducke – cedrelinga reťazovitá
- Ceiba speciosa* (A. St.-Hil) Ravenna
– vlnovec nádherný
- Celtis tenuifolia* Nutt. – brestovec
tenkolistý
- Cenchrus americanus* (L.) Morrone –
ostroklas sivý
- C. longisetus* M. C. Johnst. – o. dl-
hoštetinatý
- C. spinifex* Cav. – o. trnitý
- Centaurea macroptilon* Borbás – ne-
vädza veľkoprivesková
- C. micrantha* Hoffmanns. et Link – n.
malóúborová
- C. pseudophrygia* C. A. Mey. – n.
vyššia
- C. rodnensis* Simonk. – n. rodnianska
- Centrosema pubescens* Benth. – cen-
troséma páperistá
- Cerbera odollam* Gaertn. – cerbera
vražedná (otalam)
- Cercocarpus traskiae* Eastw. – chvos-
tikovec Traskovej
- Ceratocarpus claviculata* (L.) Lidén
– chochlačkovec úponkovitý
- Cercis glabra* Pamp. – judášovec holý
- C. occidentalis* Torr. et A. Gray – j.
západný
- Cereus haageanus* (Backeb.) N. P.
Taylor – fakľovec Haageho
- C. jamacaru* DC. – f. brazílsky
- C. repandus* (L.) Mill. – f. štrbavý
- Ceropegia radicans* Schltr. – lampá-
šik zakoreňujúci
- Ceroxylon quindiuense* (H. Karst.) H.
Wendl. – voskovník quindioský
- Cestrum elegans* (Brongn. ex Neu-
mann) Schldl. – kladivník úhl'adný
- Chamaecostus congestiflorus* (Rich.
ex Gagnep.) C. D. Specht et D. W.
Stev. – kostusovec zhlukokvetý
- Chamaenerion latifolium* (L.) Sweet
– kyprina širokolistá
- Chasmanthium latifolium* (Michx.)
Yates – krasoklas širokolistý
- Chelonanthus purpurascens* (Aubl.)
Struwe, S. Nilsson et V. A. Albert –
chelonant purpurastý
- Chelone obliqua* L. – korytnáčkovec
šíkmy
- Chenopodium betaceum* Andrz. – mr-
lík cviklový
- C. pallidicaule* Aellen – m. bledoby-
ľový
- Chiococca alba* (L.) Hitchc. – sne-
huľka biela
- Chlidanthus fragrans* Herb. – chli-
dant voňavý

- Chloris radiata* (L.) Sw. – zelienska
lúčovitá
- C. virgata* Sw. – z. prútnatá
- Chrysocephalum apiculatum* (Labill.)
Steetz – slamienska špičkatá
- Chrysothamnus viscidiflorus* (Hook.)
Nutt. – zlatoker lepkavokvetý
- Cicer songaricum* Stephan ex DC. –
cícer džungársky
- Cinchona calisaya* Wedd. – chinínov-
ník južný (kalisája)
- Cistus crispus* L. – cist kučeravý
- Cissus alata* Jacq. – cissus krídlatý
- C. striata* Ruiz. et Pav. – c. pruhovaný
- Citronella paniculata* (Mart.) R. A.
Howard – citroneľka metlinatá
- Citrus aurantifolia* (Christm.)
Swingle – citrónovník pomarančo-
listý (limetka)
- C. japonica* Thunb. – c. japonský
(kumkvát)
- C. ×limetta* Risso – c. sladký (limó-
novník)
- Clarkia unguiculata* Lindl. – klarkia
nechtíkatá
- Cleistocactus acanthurus* (Vaupel) D.
R. Hunt – kleistokaktus otŕnený
- C. icosagonus* (Kunth) F. A. C. Weber
– k. dvadsaťrebrový
- Clematis acerifolia* Maxim. – plamie-
nok javorolistý
- C. acuminata* DC. – p. končistý
- C. flammula* L. – p. stredomorský
- C. fusca* Turcz. – p. hnedý
- Cleretum pinnatifidum* (L. fil.) N. E.
Br. – poludňovkovec perovitode-
lený
- Clerodendrum speciosissimum* Dom-
brain – klerodendron prenádherný
- C. splendens* G. Don – k. žiarivý
- C. trichotomum* Thunb. – k. trojený
- Clidemia rubra* (Aubl.) Mart. – klidé-
mia červená
- Clinopodium graveolens* (M. Bieb.)
Kuntze – marulka prenikavá
- Clusia major* L. – klúzia väčšia
- Cneorum tricoccon* L. – kneora troj-
plôdiková
- Coccinia grandis* (L.) Voigt – kokci-
nia veľká
- Coccoloba uvifera* L. – kokoloba
hroznovitá
- Cochlearia megalosperma* (Maire)
Vogt – lyžičník veľkosemenný
- Cochlidium pumilum* Masee ex C.
Chr. – kochlídiu nizučké
- Codariocalyx motorius* (Houtt.) H.
Ohashi – veslárík pohyblivý
- Coelogyne cristata* Lindl. – dutočnel-
kovec hrebienkatý
- Colchicum europaeum* (Lange) J. C.
Manning et Vinnersten – jesienka
európska
- C. montanum* L. – j. horská
- C. rechingeri* (Greuter) J. C. Manning
et Vinnersten – j. Rechingerova
- Coleostephus multicaulis* (Desf.) Du-
rieu – koleostefus mnohostonkový
- C. myconis* (L.) Rehb. fil. – k. Myco-
nov
- Coleus amboinicus* Lour. – koleus
voňavý
- C. australis* (R. Br.) A. J. Paton – k.
južný

- C. caninus* (Roth) Vatke – k. psí
C. forsteri (Benth.) A. J. Paton – k. Forsterov
C. fredericii G. Taylor – k. Frederikov
C. maculosus (Lam.) A. J. Paton – k. škvrnitý
C. madagascariensis (Pers.) A. Chev. – k. madagaskarský
C. vettiveroides K. C. Jacob – k. upokojujúci (vetiver)
Collinsia heterophylla G. Buist ex Graham – kolinsia rôznolistá
Colocasia affinis Schott – kolokázia príbuzná
Colquhounia coccinea Wall. – kohúnia šarlátová
Columnea gloriosa Sprague – kolumnea honosná
C. hirta Klotzch et Hanst. – k. krátkosrstnatá
Colutea hispanica Talavera et Arista – mechúrník španielsky
× *Comagaria rosea* (Mabb.) Büscher et G. H. Loos – nátržnicojahoda ružová
Conophytum caroli Lavis – kužeľovec Carlov
C. concordans G. D. Rowley – k. svorný
C. ficiforme (Haw.) N. E. Br. – k. figovitý
C. minimum (Haw.) N. E. Br. – k. najmenší
Consolida hispanica (Costa) Greuter et Burdet – ostrôžka španielska
C. pubescens (DC.) Soó – o. pápeřistá
Copaifera pubiflora Benth. – kopaínovník plstnatokvetý
Copernicia tectorum (Kunth.) Mart. – kopernícia strechová
Cordia dichotoma G. Forst. – kordia vidlicovitá
Cordyline australis (G. Forst.) Endl. – kordylínka južná
Coriaria japonica A. Gray – garbiarík japonský
C. ruscifolia L. – g. listnatcolistý
Cornus controversa Hemsl. ex Prain – svíb sporný
C. coreana Wangerin – s. kórejský
C. rugosa Lam. – s. vráskavý
C. suecica L. – s. švédsky
Corymbia ficifolia (F. Muell.) K. D. Hill et L. A. S. Johnson – korymbia figolistá
Coryphantha octacantha Britton et Rose – koryfanta osemťňoná
Costus scaber Ruiz et Pav. – kostus drapľavý
Cotinus obovatus Raf. – škumpa obrátenovajcovitá
Cotoneaster ambiguus Rehder et E. H. Wilson – skalník dvojtvárný
C. cochleatus (Franch.) G. Klotz – s. slimákovitý
C. nan-shan Mottet – s. nanšanský
C. rehderi Pojark. – s. Rehderov
Crassula alba Forssk. – tučnolist variabilný
C. coccinea L. – t. šarlátový
C. muscosa L. – t. machovitý
C. vaillantii (Willd.) Roth – t. Vailantov

- Crataegus pringlei* Sarg. – hloh Pringleov
- C. ×mordenensis* Boom – h. morden-ský
- ×*Crataemespilus grandiflora* (Sm.) E. G. Camus – hlohomišpul'fa veľkokvetá
- Crepis nicaeensis* Balb. ex Pers. – škarda niceeská
- C. pyrenaica* (L.) Greuter – š. pyrenejská
- Crocus ×asturiensis* Herb. – šafran astúrsky
- Cryptanthus beuckeri* E. Morren – kryptant Beuckerov
- Cuphea llavea* Lex – kufea Llaveho
- C. procumbens* Ortega – k. položená
- Cupressus funebris* Endl. – cyprus pohrebný
- C. lusitanica* Mill. – c. biely
- Cuscuta gronovii* Lindl. – kukučina Gronovova
- C. scandens* Brot. – k. šplhavá
- Cyanotis loureiroana* (Schult. et Schult. fil.) Merr. – uškovec kolienkatý
- Cyathea dealbata* (G. Forst.) Sw. – cyatea zbelená
- C. senilis* (Klotzsch) Domin – c. starecká
- Cylindropuntia tunicata* (Lehm.) F. M. Knuth – cylindroopuncia odetá
- Cylindrophyllum calamiforme* (L.) Schwantes – valcovec ratanovitý
- Cynanchum acidum* (Roxb.) Oken – luskáčovec kyslý
- C. viminalis* (L.) L. – l. prútnatý
- Cynophalla verrucosa* (Jacq.) J. Presl – cynofala bradavičnatá
- Cyperus albostrigatus* Schrad. – šachor bielopruhovný
- C. glaber* L. – š. holý
- Cyrtanthus elatus* (Jacq.) Traub – cyrtant vysoký („Jurajova ľalia“)
- Cyrtochilum pardinum* Lindl. – kučierkavec leopardovitý
- C. zebrium* (Rchb. fil.) Kraenzl. – k. zebrovitý
- Cyrtophyllum fragrans* (Roxb.) DC. – voňavkovec voňavý
- Cytisophyllum sessilifolium* (L.) O. Lang – zanoväťovec sediacolistý

KS

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

Duóm hor nohami a gazďiná f post'eli

DAGMAR ŠIMUNOVÁ

Jazykovedný ústav E. Štúra SAV, v. v. i.

Duóm hor nohami a gazďiná f post'eli; Dze stoji, tam špi; Dze baba šedzi na zatku, tam malo poratku – aj takto sa v Betliari (o. Rožňava) či v Dlhej Lúke pri Bardejove hovorilo o gazdinách, ktoré nič nerobia, rady iba vyspávajú alebo vysedávajú, jednoducho sú lenivé. V Tisovci (o. Rimavská Sobota) sa *uloží do post'eli aňi post'el'nica*, aby nemusela pracovať, predstiera chorobu, a v Kláštore pod Znievom (o. Martin) o takej, ktorá sa nepriberá do roboty, hovoria, že *tá bi len románi čítala*.

Lenivosť u žien sa považovala za jednu z najhorších vlastností, ktoré žena mohla mať. Mužovi sa občas tolerovalo, keď si zalajdačil, ale žene gazdinej sa neodpustilo nič. Na jej pleciach ležala starostlivosť o domácnosť, o deti, často aj o statok, musela vedieť chutne navariť, priasť, tkať, šiť..., jednoducho, okolo domu sa poriadne obracať. A často musela byť poruke aj mužovi pri mužských robotách. O pracovitej, šikovnej žene v Brusne (o. Brezno) hovorili, že je *fidrouná*, a v Zliechove (o. Ilava) ju nazývali *hicul'ou*, lebo robota jej pod rukami len tak horela.

Nuž ale taká lenivá *nanižhodnica* (Betliar, o. Rožňava), čo *aňi križom slami ňepreložila* (Ležiachov, o. Martin), *križom slámki za celí d'eň ňepreložela* (V. Bielice, o. Topoľčany), *ani križom slami nepreložela* (Lukáčovce, o. Hlohovec), *aňi nakriš slami ňepreložila* (Studenec, o. Levoča), sa hneď dostala do reči a v Bošáci pri Trenčíne jej prischlo označenie *hnilé črevo*, v Dlhej Lúke (o. Bardejov) vraveli, že *ma zabedz'gavete ruki, že ma v bru-*

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 2/0114/22 Slovník slovenských nárečí. V príspevku uvádzame názvy obcí a ich okresov v súlade so zásadami využitými v Slovníku slovenských nárečí, t. j. podľa administratívneho členenia z r. 1948 (p. Slovník slovenských nárečí I, 1994, s. 38 – 39).

chu kosci, alebo že *leňiva ma fše sveto*, čiže nikdy nič nerobí. V Budimíre neďaleko Košíc ju ohodnotili takto: *Scela bi še nošic krašne, jezdz bi scela mašne, aľe robic, ta to strašne*. Ak sa však v Sirku (o. Revúca) zmienia o *lenivé hupke*, nemajú na mysli lenivú ženu, ale hubu, ktorej mladé plodnice sú sice jedlé, ale málokto ich pre nepríjemný zápach zbiera.

V kartotéke Slovníka slovenských nárečí i v iných pramenných nárečových materiáloch je zaznamenaných hneď niekoľko rôzne motivovaných expresívnych pomenovaní ženy vyhýbajúcej sa práci.

Azda najjemnejšou mierou expresivity, ak sa to takto dá povedať, sa vyznačuje pomenovanie *daromnica* používané na strednom Slovensku a čiastočne v severnom Šariši, napr. v Jakubovanoch (o. Liptovský Mikuláš), v Slovenskej Lupči (o. Banská Bystrica), v Dlhej Lúke (o. Bardejov); *darobnica* v Slovenskom Pravne (o. Martin), v Prestavlkoch (o. Nová Baňa) či v Brezne a čiastočne na Zemplíne, napríklad v Čičave (o. Vranov nad Topľou), v Budkovciach (o. Michalovce); *daremnica* na západnom Slovensku, ale aj v Blatnici (o. Martin); *darebnica* v Starej Turej (o. Nové mesto nad Váhom) i *darebnica* na Záhorí a ojedinele aj v Turci; *darebáčka* v Bošáci (o. Trenčín); *darobáčka* v Koniarovciach (o. Topoľčany); *Tá žena je strašná daromnica!* (Kameňany, o. Revúca); *Ešte som takú daromnicu nevidela, ag je ona!* (Jelšava, o. Revúca); *Takú darobnicu mán chovať?* (Pečenice, o. Levice); *Ti darebnica darebná!* (Ležiachov, o. Martin); *Tá jeho žena je prvotridní darebnica* (Láb, o. Malacky); *Takéj darebáčke škoda dad almužnu* (Bošáca, o. Trenčín).

Tieto substantívne pomenovania vznikli prechýlením mužskej podoby podstatného mena *darobník/daromník*; *darebník/daremnik*; *darebák* z adjektív *darobný/daromný*; *darebný/daremny*, ktorého základným významom je „nepriňašajúci úžitok, zbytočný“. A z neho vychádza ďalší význam – vyhýbajúci sa práci, lenivý, záhaľčivý. Preto sa takýmto označením v spisovnom jazyku i v nárečiach nepomenúva iba záhaľčivá žena, ale aj bezvýznamná vec, zbytočnosť. Porovnaj: *Ňevihadzuj peňiaze po daromniciach!* (Bodorová, o. Martin); *Šecke peňiaze vihod'ev na samie darobnice* (Prochot, o. Nová Baňa); *Načože kupuješ ti darobnice?* (Veľké Rovné, o. Bytča). „*Ňejedz už té darobnice!*“, okríkla mamka v Mošovciach neďaleko Martina dieťa. Mala tým na mysli sladkosti, ktorými sa jej ratolesť napchávala.

Takýmto pomenovaním sa označujú aj nedôležité záležitosti, pletky, tafatky či hlúpe prázdne reči: *Chiba na daromnice mislí* (Revúca); *Mislí enem na darebňice* (Brodské, o. Skalica); *Rospráva iba daromnice* (Horná Lehota, o. Dolný Kubín); *Súce slovo od ňeho ničto ňepočú, len samie darobňice* (Prochot, o. Nová Baňa); *Ňehovor darobňice!* (Prievidza); *Vipráva samé darebnice* (Lubina, o. Nové Mesto nad Váhom); *Vipráva také darebnice, abi sa ľudé smáli* (Brestovany, o. Trnava). Ak v Bošáci (o. Trenčín) niekto *viprával darebnice*, nemuselo ísť iba o prázdne reči či klamstvá, ale mohlo ísť aj o úsmevné príbehy alebo vtipy, ktorými rozprávač zabával poslucháčov.

V slovenských nárečiach táto lexéma pomenúva aj figliarsky čin, huncútstvo, nezbedu: *Po daromnici mu rozum chodí* (Slovenské Pravno, o. Martin); *Žďicki narobá títo d'ecká šelijakíh darebňic* (Kubrica, o. Trenčín); *Také darebnice, co sen provédeu pri vojsku, o tem bi sa dačo moc vipráviat* (Smolinské, o. Senica). A takej osobe, ktorá túži len po bezstarostnom, záhaľčivom živote, vo Východnej (o. Liptovský Mikuláš) hovoria, že *chce na daromnici žic*.

Tak popratano, jag bi hrad (krupobitie) *zbil*, povedali v Budimíre (o. Košice) o lenivej, neporiadnej gazdinej. Neporiadok v dome bol pre okolie jasným znamením, že príbytku vládne neporiadnica a v našich nárečiach „jej prischlo“ hneď niekoľko pomenovaní s rôznou mierou citového zafarbenia a často s nejasnou motiváciou: *Taká momrňa, fšadi má nezdobu!* (Jakubov, o. Malacky); *Ňiž ňerobí, taká buora ňetrebná, l'ėňivá* (Prievidza); *Tá jej d'iouka, to je taká l'ampa, len sa po tom dome presúša* (Brezno); *To taka gnira, šicka robota jej doma stoji, ňe žebi še dakus poušilovala* (Torysa, o. Sabinov); *Vžal sebe taku gñiru* (Ďačov, o. Sabinov); *Začal nabíhat za Anču, ale hnet sa zhákov, ket ziscev, jaká je s něj geba* (Červeník, o. Hlohovec); *A že si to aj zobrau, takú hñidu darobnú!* (Ležiachov, o. Martin); *To je taká hñida, len to lapí!* (Kuchyňa, o. Malacky); *Ale že môžež zñieš' takú hñilicu darebnú!* (Chocholná, o. Trenčín); *To je hniloba ženská!* (Kameňany, o. Revúca); *Zal si na krg hnilicu, len čo oknom naziérá* (Dolná Súča, o. Trenčín); *Ón je takí pecivál, žena tēs hnilica, napijú sa bumburičáku a potom rozunkujú* (Červeník, o. Hlohovec). *Hodzd'e lofne táto lofňa* (Slovenská Lupča, o. Banská Bystrica); *To je taká lofňa, neví niš poránne spravit, len lebári a ešče sa na nás obakuje* (Červeník, o. Hlohovec). „Načo

bi bola komu takáto darobná lopsňa?“ (Hliník nad Hronom, o. Nová Baňa), mudrovala gazdiná, keď so susedkou ohovárali inú ženu, ktorá miesto roboty stále len niekde vyesďavala. Preto mamky pri výbere budúcej nevesty boli vždy v strehu a najprv si ju zo všetkých stránok preverili. A keď zistili, že robota jej veľmi nevonía, hneď synovi oznámili svoj názor: „*Tú si ňeber, to je kvasňica!*“ (Bošáca, o. Trenčín). Aj matky dievčat sa mali pred nie príliš robotnými kamarátkami svojich dcér na pozore: „*Ňebudze vecej hodzidz do nas tota purda!*“ (Spišský Štvrtok, o. Levoča).

„*Takú lumpu bi son ňest'ela za ňevestu*“, vyjadrovala sa mamka mládenca súdeho na ženie v Lapáši pri Nitre o istej mladej žene, lebo *lumpa je žena, kerej sa ňest'e robiť*, uviedla to na pravú mieru gazdiná v Mani pri Vrábľoch. V Turci a na Orave, ako dokladá Slovník slovenských nárečí, sa týmto substantívom označuje aj žena, ktorá nadmerne holduje alkoholu. Tento význam potvrdzujú aj výpovede: *To je lumpa, najračeť bi sa f trungu kúpala* (Košťany nad Turcom, o. Martin); *No už ňejez druhej takej lumpi v d'ediňe ako táto* (Dolná Lehota, o. Dolný Kubín). A na to, že osoba, ktorá si miesto práce okolo domu radšej posedí v krčme, je lenivá, poukazuje aj frazéma z Letanoviec (o. Spišská Nová Ves): *Chtora rada f karčme drobi, ta ňerada doma robi*.

Nasledujúce príklady potvrdzujú význam „lenivá žena“ aj v slove *lušta*: *Táto lušta darobná, aňi len ten riad ňeumila* (Návojevce, o. Topoľčany); *S tú Mariniň luštú mi ňižď ňemaj!* (Bošáca, o. Trenčín); *Luštu ňifto sebe ňesce v'zac za ženu* (Spišský Štvrtok, o. Levoča); *To taka lužďa* (Dlhá Lúka, o. Bardejov); *Zo susedi sa stala hotová lušta* (Králiky, o. Banská Bystrica). Toto pomenovanie má v slovenských nárečiach okrem označenia lenivej, neporiadnej ženy aj iné významy. V časti západoslovenských i východoslovenských nárečí pomenúva ženu ľahkých mravov a pochybnej povesti: *A ved_e to len taká lušta, já nevién, čo na niéť vidzel!* (Bzince pod Javorinou, o. Nové Mesto nad Váhom); *Tá lušta za slobonna šeličo porobila a ešče sa aj dobre vidala* (Šípkové, o. Piešťany); *Zaš hodziž za tu luštu?!* (Markušovce, o. Spišská Nová Ves). No a v severozápadnom Šariši nejde o žiadne expresívne či až pejoratívne pomenovanie ženy, ale označuje sa ním menej hodnotná zapražená polievka pripravovaná z listov zeleniny a zemiakov: *Lušta še vari z hlaukovej kapusti* (Torysa, o. Sabinov); *Na frištig navarili madz luštu* (Hradisko, o. Sabinov).

Lexémy *lajdáčka*, *lajdaňa*, *lajda* s variantmi *lajda*, *lojda*, *lojda* sú ďalšími označeniami lenivej, neporiadnej, na nič súcej ženy. Etymologicky súvisia so substantívom mužského rodu *lajdák* a sú typické predovšetkým pre západoslovenské a stredoslovenské nárečia, porov. *To je len taká lajdáčka* (Siladice, o. Hlohovec); *Lajdana darebná, račí sa bude ze špendlíki zapínať, jag bi si mala poprišívat gombíki!* (Červeník, o. Hlohovec); *Šag_e to už len lajda darobná!* (Ležiachov, o. Martin); *Tri ľajdi štiri dni umívali oblaki, za pou dnä mali skončiť!* (Valaská Dubová, o. Dolný Kubín); *Dlho sa nežeňev, aš si nakoňe_dzav takú lajdu* (Velčice, o. Zlaté Moravce); *Ona bola taká lojda ňedbanlivá!* (Pečenice, o. Levice); *Nikedi sa pekne nepristrojila a chodzila aj špinavá jag lojda* (Šípkové, o. Piešťany); *Té veru, Kača je lojda, v dome má svinstva jako pot šopu, aj ona chodí zalojdaná na hambu sveta* (Myjava).

V publikácii Antona Habovštiaka *Oravci o svojej minulosti* si v Breze (o. Námestovo) rozprávač položil aj takúto otázku: „*Po čom poznajú ženu na cudzom chlapovi?*“ A odpoveď: „*Nuž po košeli. Jak tá žena je čistá, tak si čisto drží muža. A jak ten chlap má košelu, že muože repi nasadiť, je to žena kidoň*“ (Habovštiak 1983, s. 289).

Gazdiné, ktorým nezáležalo na tom, či majú v poriadku gazdovstvo, veľmi často nedbali ani o seba, ťažilo sa im udržiavať v čistote nielen domácnosť, ale aj seba a svoju rodinu. Samy bývali neupravené a veľakrát aj špinavé, čo si ich okolie okamžite všimlo a dostalo sa im patričnej „nálepky“: *Ťie Belíneje, tie boli také známe haťuťne* (Zliechov, o. Ilava); *Ti mascigulo jedna!* (Stupava, o. Bratislava); A v Above o takej hovorili, že je *brudľa*.

Stávalo sa, že príčinou neporiadne vedenej domácnosti nebola lenivosť gazdinej, ale jej pomalosť a nešikovnosť a aj na takúto ženu nachádzame v nárečiach niekoľko označení. Napríklad: *Ja gu ňej ňerada idem, lebo to je taká šmochla. Furd má voľačo rozrobenuo po tom dome a ňedajboh dokončiť, ledva si máž d'e sadnúť* (Brezno); *Váčšej šlompí f celej d'ed'ine ňeňi* (Bobot, o. Bánovce nad Bebravou); *S taku gl'emezu še ňedorobiž ničeho* (Ďáčov, o. Sabinov).

Niekedy sa pomalosťou a akousi ťarbavosťou zakrývala lenivosť, ale okolie na to hneď prišlo a aj takto posúdilo: *To je len taká lemra, tá ňidž v dome ňespraví* (Brezno); *Nebude nič inšuo robi_tá lemra, len drevo zberat* (Sliače, o. Ružomberok); *Takú lemru si aňi ňezaslúžev* (Velčice, o. Zlaté

Moravce). Nuž a ak sa k ničnerobeniu a nemotornosti pridalo aj chodenie *po rajkách* (klebetách), tak s *téj Mariše ostala už len taká habršul'a* (Prosné, o. Považská Bystrica).

Niekedy, keď nespokojnosť s takouto lenivou, neschopnou ženou prekročila únosnú mieru, zniesla sa na ňu spŕška hrubých, urážajúcich výrazov. Negatívny emocionálny význam týchto pomenovaní býva niekedy zosilnený aj použitím adjektíva s rovnakým koreňom alebo významovo príbuzného adjektíva, ako napríklad: *Ti lušta luštavá!* (Turičky, o. Lučenec); *Ti klada darobná!* (Vieska nad Žitavou, o. Zlaté Moravce); *Ti šlamp'a leňivá!* (Horná Lehota, o. Dolný Kubín); *Ti carha nanižhodná, ši já budem len na tebe robit!* (Kopráš, o. Revúca); *Ti si len gebra običajná!* (Slovenská Ľupča, o. Banská Bystrica); *No ti buhela netrebá!* (Hnúšťa, o. Rimavská Sobota); *Ti rošponda akási!* (Studeneč, o. Levoča); *Ti ošmera naňždhodná!* (Papradno, o. Považská Bystrica); *Ti klampa darebná!* (Ležiachov, o. Martin); *Ó, ti stará klampo!* (Brodské, o. Skalica). A vždy, keď v Papradne nadávkou počastovaná vyšla z domu, po dedine na ňu ukazovali prstom a šuškali si: „*Uchodz robota, idze ošmera!*“

Ak v Košťanoch nad Turcom či v Mošovciach neďaleko Martina o niekom povedia, že *to je klampa d'iouča*, nepôjde o nerobotnú mladú devu, ale mladú huncútku, ktorá si rada robí z ľudí posmech, lebo *taká klampa sa na každom jazikom popasie!* (Mošovce, o. Martin). A vo Valaskej Belej pri Prievidzi či v Brezovej pod Bradlom (o. Myjava) sa týmto substantívom označuje aj odrastené dievča: *Tolká klampa, a nemá ešte rozum!*; *Tolká klampa, a z malími deckámi bi sa hrala!*

Keď v Pukanci (o. Levice) mužov pohár trpezlivosti už naozaj pretiekol, zakričal na ženu, čo mu hrdlo stačilo: „*Ťi luštra leňivá, ti lušta luštavá, ti pluha pluhavá, ti si šľuchta ako tvoja mať!*“

Na záver opäť využijeme úryvok z textu z Brezy (o. Námestovo) uverejneného v už spomínanej publikácii Antona Habovštiaka. Ide o akýsi návod pre ženy, čo majú robiť, aby sa vyhli rôznym štipľavým pomenovaniam či nadávkam: „*Jakú staroz má žena pri mužovi, aľe každí d'eň? Najprfšá staroz ženi je opatrit' si muža jedlom a potom ostatňuo. Keť sa na muža pozrem, hñed' viem, či má ženu kidul'u aľebo robotnicu. Keď je kidul'a, muž je zle mužovi*“ (Habovštiak 1983, s. 289).

Čo na to poviete, mali by sa ženy aj dnes takejto rady držať?

LITERATÚRA

- BUFFA, Ferdinand: Slovník šarišských nářečí. Prešov: Náuka – Gustáv Moško 2004. 350 s.
- ĎURČÍKOVÁ, Danuša: O Brezne trochu inak... po našom, po hugánsky. Bratislava: Eko-konzult 2019. 400 s.
- ELIÁŠ, Michal a kol.: Velčice 1232 – 2007. Národopisná monografia. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej 2007, s. 208 – 307.
- HABOVŠTIAK, Anton: Oravci o svojej minulosti. Reč a slovesnosť slovenského ľudu. Martin: Vydavateľstvo Osveta 1983. 376 s.
- FRAŇOVÁ, Ľudmila: Lubinský nárečový slovník. Lubina 2006. 108 s.
- JEDINÁK, Ondrej: Poce sebe pohutoric. Šariško-slovenský slovník „Budzimerská okolica“. 2. vydanie. Giraltovce: VIDIEK, n. o., 2021. 214 s.
- KOLLÁROVÁ, Magdaléna: Jako viprávame v Bošáci. Bošáca 2021. 128 s.
- KOVÁČIK, Ján: Nárečový slovník Slovenskej Ľupče alebo Po Ľupčianski. Slovenská Ľupča 2016. 87 s.
- DOVIČIČOVÁ, Magdaléna: Krátky slovník nárečia slovenského záhoráckeho stupavského podľa Magdalény Dovičičovej. Zv. 23. Bratislava: Print-Servis 2000. 807 s.
- ORLOVSKÝ, Jozef: Gemerský nárečový slovník. Martin: Vydavateľstvo Osveta 1982. 424 s.
- Slovník slovenských nářečí. 1. A – K. Ved. red. I. Ripka. Bratislava: Veda 1994. 936 s.
- Slovník slovenských nářečí. 2. L – P (povzchádzať). Ved. red. I. Ripka. Bratislava: Veda 2006. 1 066 s.
- Slovník slovenských nářečí. 3. P (poza) – R. Ved. red. A. Ferenčíková. Bratislava: Veda 2021. 816 s.
- ŠOMŠÁK, Ľudovít Ján: Slovník betliarskeho nárečia. Obecný úrad Betliar 2016. 127 s.
- ŠTEFEKOVÁ, Emília: Lábe, Lábe... Lábsky nárečový slovník a všetko krásne, čo s ním súvisí. 2. vydanie. Skalica: Záhorské múzeum v Skalici 2021. 324 s.
- TÓBIK, Štefan: Gemerské nárečia 1 – Časť druhá. Gemerská nárečová čítanka. Ed. J. Dudášová-Kriššáková. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove 2018. 448 s.
- TOMISOVÁ, Eva: Nárečie Starej Turej. Bratislava: Eko-konzult 2018. 160 s.
- TÓTH, Milan: Tisíc slov abovského nárečia. Nárečový slovník z obce Valaliky. Obecný úrad Valaliky 2020. 152 s.
- VÁŽNÝ, Václav: Slovník turčianskych nářečí. Rukopis. 24 824 kartotečných lístkov.

ROZLIČNOSTI

Písanie ustálených názvov prekladov Biblie a interpunkcia v biblických citáciách

V jazykovoporadenskej činnosti neraz riešime otázky súvisiace s nejednotným lexikografickým spracovaním niektorých slov. Viackrát sme sa zaoberali otázkou písania ustálených názvov významných prekladov Biblie, ktorých súčasťou je prívlastok charakterizujúci ich pôvod alebo miesto prvého vydania¹. Pisatelia nás upozornili, že názov prekladu Biblie, ktorý bol v r. 1579 – 1594 vydaný v Kraliciach (nad Oslavou), sa v slovníkoch uvádza nejednotne. Kým v Slovníku súčasného slovenského jazyka (A – G, 2006; ďalej SSSJ) v rámci hesla *Biblia* je medzi príkladmi uvedený názov *Kralická Biblia* s veľkými začiatočnými písmenami, v Slovníku cudzích slov (2005; ďalej SCS) v rovnakom hesle je to podoba *Kralická biblia*, čiže s malým začiatočným písmenom v slove *biblia*. V SCS je v tomto smere viacero nejednotností: pri hesle *Biblia* v exemplifikácii pred názvom *Kralická biblia* registrujeme názov *kamaldulská Biblia* s opačným spôsobom zápisu, čiže s prívlastkom *kamaldulská* s malým začiatočným písmenom a s vlastným menom *Biblia*. Pri hesle *biblický* je príklad *biblická čeština* s výkladom „jazykovo blízka Kralickej Biblii“; názov *Kralická Biblia* sa tu na rozdiel od rovnakého príkladu v hesle *Biblia* píše s veľkými začiatočnými písmenami v oboch slovách. V SCS teda nachádzame dva spôsoby písania pomenovania kralického prekladu Biblie: *Kralická biblia* i *Kralická Biblia*, a keď k nim pridáme názov *kamaldulská Biblia*, ide o tri spôsoby písania jedného typu názvu.

V SSSJ (H – L, 2011) sa uvádza názov *Kralická Biblia* aj pri hesle *kralický* a rovnako pri hesle *biblický* vo výklade lexikalizovaného spojenia *biblic-*

Príspevok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 2/0133/20 Slovenský pravopis a jeho pravidlá v kontexte súčasnej jazykovedy a jazykovej praxe.

¹ Ide o zástupné názvy, sekundárne utvorené označenia uvedených diel, ktoré v takejto podobe nemajú oporu v samotných textoch. Vznikli hlavne z praktických príčin, keďže staršie tlače sa vyznačovali dlhými a košatými titulmi, ktorých citovanie by značne sťažilo komunikačnú situáciu.

ká čeština „jazyk Kralickej Biblie, ktorý používali slovenskí evanjelici ako bohoslužobný a úradný jazyk“. V súlade s tým sa pri hesle *kamaldulský* uvádza medzi príkladmi názov *Kamaldulská Biblia* s výkladom „prvý slovenský preklad celej Biblie pripisovaný kamaldulovi Romualdovi Hadbavnému (18. stor.)“. V SSSJ je teda písanie ustálených názvov prekladov Biblie konzistentné, keď identifikačný prívlastok podľa pôvodu či miesta vydania i slovo *Biblia* sa v ňom uvádzajú s veľkým začiatočným písmenom.

Starší Slovník slovenského jazyka (1. zv., 1959) pri hesle *kralický* uvádza názov *Kralická biblia*. Prídavné meno *Kralická* sa v ňom považuje za začiatok vlastného mena, kým slovu *biblia* sa prisudzuje charakter všeobecného podstatného mena. I heslové slovo *biblia* je v tomto slovníku (z dobových ideologických príčin) spracované ako apelatívum so základným významom „Písmo sväté alebo výťah z neho“. Vo Veľkom slovníku cudzích slov (2008) názvy prekladov Biblie nenachádzame, iba vo výklade hesla *kamaldulský* sa uvádza opisný historizmus *kamaldulský preklad Biblie* s výkladom „preklad pripisovaný kamaldulovi R. Hadvábnemu“. Teologický a náboženský slovník (Š. Vragaš a kol., 1. zv., 2006) zachytáva názov kamaldulského prekladu v podobe *Kamaldulská biblia*.

Nejednotný zápis obsahuje aj najnovšie slovenské encyklopedické dielo Encyclopaedia Beliana (2. zv., 2001), v ktorej sa v rámci hesla *Biblia* uvádzajú názvy jednotlivých prekladov Biblie v podobách *Leskovická biblia* (preklad celej Biblie do češtiny v 14. stor.), *Zürišská Biblia* (preklad Zwingliho, 1529), *Kralická biblia*, *Hallská Biblia* (1722), *Prešporská Biblia* (prvá Biblia vytlačená na území Slovenska, 1787).

Je zrejmé, že slovo *Biblia* ako pomenovanie súhrnu kánonických spisov židovského a kresťanského náboženstva sa vo všetkých súčasných lexikografických príručkách a v Encyclopaedii Beliane píše s veľkým začiatočným písmenom. Ustálené názvy prekladov Biblie s bližším určením pôvodu alebo miesta vydania možno z filologického i kulturologického hľadiska považovať za vlastné mená.² V súlade so zásadou formulovanou v Pravidlách slovenského pravopisu (2013), že ak vlastné meno vstupuje

² Na to, či sa zástupné názvy stávajú vlastnými menami automaticky, prípadne za akých podmienok, však jazykovedná obec nemá jednotný názor. Problém si vyžaduje oveľa hlbšiu analýzu a širokú diskusiu. Preto tento príspevok nemá ambíciu predstaviť všeobecne platný vzor písania veľkých písmen vo všetkých typoch názvov starých tlači.

do nového vlastného mena, zachováva si písanie s veľkým začiatočným písmenom (porov. kapitolu VI. Písanie veľkých písmen, podkapitolu 1.2. Zásady písania veľkých písmen vo vlastných menách, 2. bod na s. 53), potom v takýchto názvoch odporúčame obe slová písať s veľkým začiatočným písmenom: *Kralická Biblia*, *Kamaldulská Biblia*, *Hallská Biblia*, *Svätováclavská Biblia* a i.

V ďalšej časti sa budeme venovať spôsobu zápisu biblických citácií. Ani ten v jazykovej praxi nie je jednotný. Máme na mysli pozíciu interpunkčného znamienka (bodky, otáznika, výkričníka) na konci citácie v úvodzovkách, za ktorou sa uvádza príslušný prameň v zátvorkách. Dáva sa bodka na konci citácie aj za prameňom v zátvorce? Ako je to s interpunkciou, keď sa cituje iba časť biblického textu? Aké znamienko použiť medzi číslom hlavy a verša? Vyznačuje sa rozpätie veršov pomlčkou alebo spojovníkom? To sú otázky tých, čo hľadajú pomoc v jazykovej poradni Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra.

Ak má biblická citácia formu oznamovacej vety, sú dve možnosti:

1. citovaná veta sa zakončí bodkou a úvodzovkami a za tým sa v zátvorke uvedie príslušný prameň (skratka názvu knihy alebo listu, alebo mena proroka či evanjelistu, číslo kapitoly a verša), napr. „*Všetko môžem v tom, ktorý ma posilňuje.*“ (Flp 4, 13) [t. j. List Filipanom, 4. hlava, 13. verš];

2. citovaná veta sa zakončí úvodzovkami a bodka sa dá až za zátvorku s prameňom: „*Všetko môžem v tom, ktorý ma posilňuje*“ (Flp 4, 13).

Keď je pred biblickou citáciou uvádzacia veta alebo je citácia začlenená do textu, uprednostnili by sme druhú možnosť, t. j. zakončiť vetu bodkou až za prameňom: *Apoštol Pavol vyslovil jednu vetu, ktorú je pre nás dobre si vypočúť: „Všetko môžem v tom, ktorý ma posilňuje“ (Flp 4, 13).*

Ak má biblická citácia formu opytovacej alebo zvolacej vety, citovaná veta sa zakončí príslušným interpunkčným znamienkom a úvodzovkami a za nimi sa v zátvorke uvedie prameň bez bodky: *V podobnosti o dvoch synoch sa Ježiš na konci pýta: „Kto z týchto dvoch splnil otcovu vôľu?“ (Mt 20, 31) – Ježiš sa nedal vyvíesť z miery a odpovedal: „Dávajte teda, čo je cisárovo, cisárovi, a čo je Božie, Bohu!“ (Lk 20,25)*

Ak sa cituje iba časť, neúplné znenie vety, bodka sa dá na konci prameňa: *To je podobná výstraha, akú dal Pavol Solúnčanom: „proroctvami nepohrdajte, všetko skúmajte“ (1Sol 5, 20 – 21).*

Keď sa cituje text, v ktorom je priama reč, priamu reč možno z textu vyčleniť jednoduchými úvodzovkami, napr. „*Jozua podišiel k nemu a prihovoril sa mu: „Patriš k nám alebo k našim nepriateľom?“*“ (Jz 5, 13 – 15).

Spôsob zápisu prameňa je v rôznych zdrojoch rozličný: číslo hlavy sa od čísla verša oddeľuje niekde dvojbodkou, niekde čiarkou; v prípade oddeľovania čiarkou sa v niektorých zápisoch dáva medzera, inde je to bez medzery; rozpätie veršov sa vyznačuje pomlčkou alebo spojovníkom s medzerami aj bez medzier. Za najvhodnejší pokladáme spôsob, keď sa číslo hlavy oddeľuje od čísla verša čiarkou, za ktorou sa dáva medzera (nejde o desatinnú čiarku, za tou medzera nenasleduje), napr. *Gn 3, 24* (Kniha Genезis, 3. hlava, 24. verš). Na naznačenie rozpätia sa podľa Pravidiel slovenského pravopisu používa pomlčka s medzerami a takto sa má vyznačovať i rozpätie biblických veršov: (*Mk 3, 1 – 6*) (Evanjelium podľa Marka, 3. hlava, 1. až 6. verš). Čísla jednotlivých vybraných, nie bezprostredne za sebou idúcich veršov oddeľujeme bodkočiarkou, napr. *Mt 5, 4; 6 – 8* (Evanjelium podľa Matúša, 5. hlava, verše 4 a 6 až 8), *Iz 38, 10 – 12; 16* (Kniha proroka Izaiáša, hlava 38, verše 10 až 12 a 16), *Ž 60, 3 – 5; 12 – 13* (Kniha žalmov, žalm č. 60, verše 3 až 5, 12 až 13).

Na záver dodávame, že interpunkcia v biblických citáciách nesúvisí s konfesionálnosťou prekladu, ale s pravopisom, preto by bolo vhodné, aby sa pri jednotlivých vydaniach Biblie zaužíval jednotný spôsob citácií.

Silvia Duchková
Jazykovedný ústav E. Štúra SAV, v. v. i.

SPRÁVY A POSUDKY

Slováci a slovenčina v jazykovo-historických a konfesijných súvislostiach

[ŽEŇUCH, Peter: Slováci a slovenčina v jazykovo-historických a konfesijných súvislostiach. Procesy a kontexty kultúrnej komunikácie. Bratislava: Slovenský komitét slavistov – Pedagogická fakulta Univerzity Komenského 2022. 124 s. ISBN 978-8-09-742760-3.]

Monografia Petra Žeňucha *Slováci a slovenčina v jazykovo-historických a konfesijných súvislostiach* s podtitulom *Procesy a kontexty kultúrnej komunikácie* je zameraná na opis jazykovo-kultúrnych vzťahov v konfesijné diverzifikovanom prostredí na východnom Slovensku, pričom nadväzuje najmä na výsledky výskumov Antona A. Baníka, Jána Doruľu, Ľudovíta Haraksima a Imricha Sedláka. Ako autor uvádza v predhovore, v knihe sumarizuje poznatky prezentované v nedávnych výskumných správach a publikované v samostatných štúdiách a článkoch. Cieľom publikácie je hlbšie spoznať interkultúrny a interkonfesijný rozmer komunikácie v kontexte slovenskej identity a pochopiť tak základné princípy diverzifikácie podmienenej vzťahmi medzi jazykom a konfesiou. Uvedený cieľ sa P. Žeňuch snažil naplniť v štyroch kapitolách venovaných jazykovo-historickej a interpretačno-kritickej charakteristike vzťahu ľudového a liturgického jazyka, pričom poukazuje na vývinové procesy národného myslenia Slovákov.

V úvode autor zdôrazňuje, že kultúrnu komunikáciu medzi slovanským východom a západom treba študovať najmä v kontexte starších i novších literárnych pamiatok, azda preto prvú kapitolu s názvom *Aktuálne zdroje pramenného výskumu cyrilскеj písomnej kultúry slovenskej proveniencie* venoval predovšetkým opisu obsahovej stránky písomných prameňov edukačného charakteru v prostredí byzantskej cirkvi na Slovensku (De Kamelisev *Katechismus určený na vzdelávanie ľudu východnej cirkvi v Uhorsku* z r. 1698, *Rakošínský rukopisný zborník s Lucidárom*, ktorý vznikol kompiláciou viacerých cyrilských rukopisných textov na prelome 17. a 18. stor.,

J. J. Bazilovičov *Obraz mníšskeho života* z r. 1802 a latinsko-cirkevnoslovanský spis *Výkladov svätých liturgií, Užhorodský rukopisný Pseudozonar* a i.) a cyrilských pamiatok s dôrazom na duchovno-kultúrnu rozmanitosť, ako napr. *Skrutíniá uniatskych presbyterov* z r. 1749 či ekleziálny dokument administratívno-právnej povahy nazývaný *Štatúty mukačevského biskupa Michala Manuela Olšavského* z r. 1752 – 1758, ktorého obsahu sa venuje zvýšená pozornosť. Súčasťou administratívno-právnej agendy sú aj matriky, ktoré sú zaujímavým zdrojom výskumu jazykovej a kultúrnej komunikácie, napr. osobné mená v nich zapísané v podobe blízkej jazykovému úzu môžu svedčiť o ich jazykovo-kultúrnej adaptácii, napr. *Лыкау* – nie cirkevnoslovanský tvar *Лыка*. Autor upozorňuje na potrebu výskumu aj písomností, v ktorých sa uvádzajú hospodárske a finančné pomery, stavby chrámov, dokumenty juridického charakteru a pod., a v závere kapitoly sumarizuje diplomatické vydania rukopisných a tlačených pamiatok byzantskej tradície na Slovensku.

Druhá kapitola sa venuje slovenčine a Slovákom v staršom období vývinu byzantsko-slovanskej tradície, v ktorej sa autor snaží poukázať na kultúrne, náboženské a inojazyčné vplyvy s dôrazom na charakter valašskej kolonizácie a na vznik a formovanie slovenského etnika a slovenského jazyka. Z tohto hľadiska sa bližšie venuje niektorým etnonymám. Upozorňuje napríklad na význam a obsah etnoným *Rusnák* a *Rusín*. Uvádza, že označenie *Rusnák/rusnák* môže mať etnický i konfesiónálny rozmer, má západoslovenskú podobu s príponou *-ák*, ale označuje príslušníka východoslovanského etnika. Medzi príkladmi etnoným a obyvateľských mien s príponou *-ák* uvádza „názvy ako *Soták, Lipták, Slezák, Serbak...*“. Je však potrebné upozorniť, že *soták* nie je obyvateľské meno, nejde o vlastné meno, ide len o apelatívne označenie nositeľov sotáckeho nárečia. Bližšie o tomto probléme písal napr. J. Krško v štúdiu *Soták – apelatívum či proprium?* v zborníku z 19. slovenskej onomastickej konferencie (2015). Za vhodnejšie pokladáme hovoriť o etnonymách a obyvateľských menách ako o menách, nie názvoch, pretože z hľadiska onomastickej terminológie označenie *názov* sa viaže k vlastným menám neživých objektov. Autor sa venuje aj etnonymu *Slovák* a jeho východoslovenskej nárečovej obmene *Sloviak (Slovjak)* i starším podobám etnoným s príponou *-in* a významovým posunom etnonyma *Rusín*. Iste by bola preňho zaujímavá aj štúdia M. Majtána *Slovák – starý Slovák*.

Na základe vlastných dlhoročných komplexných výskumov kultúry a jazyka slovenských gréckokatolíkov P. Žeňuch skonštatoval, že východoslovenský variant cirkevnej slovenčiny je v slovenskom prostredí od najstarších čias ovplyvnený jazykovým povedomím slovenských používateľov z prostredia spišského, zemplínskeho, šarišského, abovského, užského a sotáckeho nárečia. V rámci druhej kapitoly sa osobitná pozornosť venuje jazyku neliturgických cyrilských pamiatok v slovenskom prostredí, akými sú didaktická a edukačná spisba, rozličné texty určené na ľudové čítanie, texty ponaučení a exemplí, knihy receptov a príručiek o hospodárení pre gazdov doma či na roli i rozličných liečiteľských príručiek pre dedinských ránhojičov a lekárov. Autor sem zaradil aj spevníky duchovných a náboženských (paraliturgických) piesní, príležitostnú poéziu, katechizmy, edukačné kompendiá, šlabikáre, opisy dejín miestnej cirkvi, kázňovú tvorbu s textami životov a legend o svätých, v ktorých sa prekrývajú prvky ľudového a cirkevnoslovenského jazyka. Zameral sa najmä na lexikálnu stránku, predovšetkým na tie lexikálne jednotky, ktoré sa z liturgického cirkevnoslovenského prostredia prevzali a udomácnili vo východoslovenských nárečiach, napr. *ikona*, *tropár*, *kondák*, *antifóna* a i., niektoré aj s významovými posunmi, napr. *križma* s významom „biela košeľa, resp. súkno, do ktorého sa pri krste zavinie novopokrstený“, v nárečí „dar, podarúnok, ktorý krstný rodič venuje svojmu krstňaťu pri krste alebo po dovŕšení určitého veku“. Zdôraznil aj typické východoslovenské hláskové a morfológické prvky, ktoré sa v nich uplatnili. V ďalšej časti sa venuje vplyvu cirkevnej identity na kultivovanie jazyka aj kultúrnej slovenčiny v kontexte slovenskej konfesionalnej rozmanitosti, pričom zvýšenú pozornosť sústreďuje najmä na kultúrnu východoslovenčinu, na jej písomné pamiatky a uplatnenie v bohoslužobnej a liturgickej praxi.

Sakralizácii kultúrnej slovenčiny, t. j. jej uplatneniu v oficiálnom cirkevnom prostredí, autor venoval tretiu kapitolu. Napr. západoslovenský variant kultúrnej slovenčiny sa uplatnil v prekladaní Biblie či v katolíckom spevníku *Cantus Catholici* (vydanom v r. 1655 v Levči a v r. 1700 v Trnave), v prostredí východoslovenských kalvínov sa však používala miestna kultivovaná podoba východnej slovenčiny, porov. zemplínske kalvínske tlače v zemplínskom nárečí, ktorým autor venuje zvýšenú pozornosť, predovšetkým špecifickej grafickej stránke najmä kalvínskeho *Žaltára*. Autor na rozdiel od

Š. Švagrovského zložkový pravopis týchto tlačí nespája s maďarizačnými tendenciami. Osobitnú zložku skúmania jazykovo-kultúrneho povedomia veriacich byzantského obradu na Slovensku podľa P. Žeňucha predstavuje zase adaptácia ich jazykového povedomia v liturgickej cirkevnej slovančine. Osobitne sa venuje jazyku gréckokatolíckej enklávy na Dolnej zemi. Uvádza, že funkciu spisovného jazyka v prostredí Rusnákov na Dolnej zemi plní jazyk kodifikovaný Gabrielom Kostelnikom, ktorý má svoj pôvod vo východoslovenskom šarišsko-zemplínskom nárečovom prostredí. Autorove výsledky terénnych výskumov u dolnozemskej slovenských gréckokatolíkov v rokoch 1999 – 2009 svedčia o tom, že okrem cirkevnej slovančiny používajú i šarišsko-zemplínske nárečie, a to aj v rámci prekladov liturgie. Autor zdôrazňuje hlavne vplyv mukačevskej „materskej cirkvi“, ktorá v duchovno-kultúrnej rovine zjednocuje gréckokatolíkov v eparchiách v zakarpatskej oblasti Ukrajiny, na Slovensku, v Maďarsku, Rumunsku a v diaspóre na Dolnej zemi (byzantskí veriaci v severovýchodnom Uhorsku i presídlenci zo slovenského územia z prvej polovice 18. stor.) a tiež v Amerike. V závere kapitoly sa zaoberá vzťahom konfesie a národa i jazyka a konfesie.

Posledná kapitola s názvom *Premeny identity v praxi* sa bližšie venuje dolnozemskej, resp. vojvodinským Rusnákovi, ktorých systémovým východiskom jazyka je dodnes živá východná slovenčina, hoci základným príznakom ich identity nie je podľa autora jazyk každodennej komunikácie, ale ostatné zložky kultúrnej identity, ktoré súvisia s ich konfesionálnym povedomím, ktoré poskytlo priestor na im vlastné kultúrno-identické stereotypy. P. Žeňuch uviedol, že príslušnosť ku gréckemu (byzantskému) obradu, používanie cirkevno-slovanského liturgického jazyka, cyrilského písma a jurisdikčná jednota s rímskym prestolom tvoria podnes hlavné piliere Mukačevskej eparchie. Kapitola obsahuje prehľad názorov na slovenský jazykový pôvod gréckokatolíckeho dolnozemskej živlu a uvádzajú sa v nej aj relevantné jazykové pamiatky. V závere sa autor venuje vzťahu jazyka východných Slovákov a kultúrno-konfesionálnej komunikácie. Upozornil na zjednodušené stotožňovanie vierovyznania a národnosti a vnímania veriacich byzantsko-slovanského obradu ako *rusnákov*, pretože používali cirkevnú slovančinu chápanú ako *ruský* (= rusínsky, rusnákcky) jazyk, pričom sa nebral ohľad na ich vlastný (aj nerusínsky) jazyk. Pritom niektorí východoslovenskí gréckokatolíci hovoria naozaj ukrajinským (maloruským,

rusínskym) nárečím, ale iní zase slovenským (východoslovenským zemplínskym) nárečím. Tieto oblasti v celej dĺžke Karpát však ani dnes nie sú jednoliate, ani na Slovensku netvorí kompaktné územia, lebo pri dedinách a osadách s ukrajinským obyvateľstvom existujú aj osady autochtónneho slovenského obyvateľstva, pričom sa spolu miešajú. Autor porovnáva jazyk slovenských gréckokatolíkov na východnom Slovensku a dolnozemskej Rusnákov, pričom v oboch nachádza znaky šarišsko-zemplínskeho variantu slovenčiny, a to aj v cyrilských rukopisných textoch pochádzajúcich z oboch prostredí.

P. Žeňuch všeobecne známe i menej známe poznatky dáva do kontextu s výsledkami vlastných archívnych a terénnych výskumov. Prináša synchronno-diachrónny pohľad do problematiky národného a jazykovo-konfesionálneho myslenia Slovákov. Z hľadiska teoreticko-metodologického prístupu zasadil problematiku zložitej jazykovej situácie na východnom Slovensku do širšej náboženskej, historickej a kultúrno-spoločenskej situácie v rámci celoslovenského priestoru i z pozície gréckokatolíckeho karpatského priestoru, a ako podotkla aj recenzentka prof. J. Dudášová v posudku, snaží sa vidieť a vysvetliť súvislosti tam, kde ich predchádzajúci bádatelia iba tušili alebo naznačovali. Predložená monografia preto môže priniesť užitočné informácie nielen jazykovedcom a filológom, ale napr. aj historikom, kulturológom, teológom, etnológom, môže však byť zaujímavým a prínosným čítaním aj pre laickú verejnosť.

Iveta Valentová
Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, v. v. i.

SPYTOVALI STE SA

Protireakcia. – Do jazykovej poradne sme dostali otázku, v ktorej sa pisateľ zaujímal o výklad slova *protireakcia* a s poďakovaním očakával našu reakciu, resp. *protireakciu*.

Súčasťou našej slovnej zásoby je substantívum latinského pôvodu *reakcia*. Je odvodeninou latinského slovesa *reagere* s doslovným významom „znova konať“, z ktorého vzniklo „konať v nadväznosti na niečo, reagovať na niečo“ (Stručný etymologický slovník slovenčiny, 2015; ďalej SESS). Slovo *reakcia* pomenúva „1. odpoveď, ohlas na istý popud, 2. opačný, protikladný stav, zvrat, obrat, 3. hnutie stavajúce sa na odpor proti niečomu, 4. (polit., ekon.) odpor proti spoločenskému pokroku, spiatočníctvo; stúpcencov tohto odporu, spiatočníkov“, porov. spracovanie hesla *reakcia* v Krátkom slovníku slovenského jazyka (2003; ďalej KSSJ). Podľa SESS súvisí štvrtý význam slova s francúzskym *réaction*, pôvodne „čo sa vzpiera princípom Francúzskej revolúcie ap.“. Okrem slova *reakcia* sa v slovníkoch spracovalo aj slovo *protiakcia*, v ktorom sa namiesto latinskej predpony *re-* vyskytuje slovenská predpona *proti-*. V takejto podobe sa používa vo význame „akcia zameraná proti inej akcii“, napr. *policajná protiakcia* (KSSJ). Slovo *reakcia* má oproti slovu *protiakcia* širšie uplatnenie a v súčasnej jazykovej praxi je výrazne frekventovanejšie.

Okrem slova *protiakcia* sa stretávame aj s výrazom *protireakcia*, v ktorom sú obe predpony, *proti-* aj *re-*. Toto slovo sa doteraz spracovalo iba v elektronickom Ortograficko-gramatickom slovníku slovenčiny (2016) a jeho význam je „odpoveď, ohlas na reakciu; reakcia na reakciu“. V korpusových textoch¹ dnes evidujeme vyše 700 výskytov skúmaného slova, a to z oblasti beletrie i publicistiky. Uvádžame krátky výber príkladov jeho použitia: *Cesty v politike nikdy nie sú priamočiare, slová, skutky a rozhodnutia vyvolávajú rôzne reakcie a zase protireakcie... – Nerobte prudké pohyby.*

¹ Korpus Omnia Slovaca IV Maior Beta (22.01) vznikol zlúčením korpusových dát v Slovenskom národnom korpuse (SNK prim 9.0) a dát z webových korpusov a slúži na potreby pracovníkov JÚEŠ SAV. [cit. 30. 1. 2023]

Takáto reakcia vyvolá útočnú protireakciu medveďa. – Akcia vyvoláva reakciu, reakcia protireakciu a nekončiaci spor je na svete. – Aktivita strany je protireakciou na petičnú akciu združenia.

V korpuse sa však stretávame aj s dokladmi, v ktorých sa použitie predpony *proti-* v spojení so slovom *reakcia* javí ako nadbytočné, často sa použilo namiesto slova *reakcia* vyjadrujúceho „odpoveď, ohlas“. Domnievame sa, že jedným z dôvodov automatického výberu slova *protireakcia* bola snaha autora zdôrazniť reakciu „proti“ niečomu. Napr. namiesto častého vyjadrenia *Každá akcia vyvoláva protireakciu* stačilo použiť vetu *Každá akcia vyvoláva reakciu*, rovnako aj v prípade vety *Sankcie môžu jasne ukázať, že za akciou príde protireakcia, a sťažia tak súperovi rozhodovanie o ďalších krokoch*. Dodávame, že na posúdenie vhodnosti použitého výrazu treba často poznať širší kontext, nadväznosť jednotlivých udalostí.

Existencia slova *protireakcia* má z významového hľadiska opodstatnenie, predpokladáme, že sa zaradí aj do príslušného zväzku Slovníka súčasného slovenského jazyka. Vyjadruje sa ním odpoveď, ohlas na nejakú reakciu, resp. reakcia na reakciu. Treba však zdôrazniť, že v niektorých prípadoch postačí vyjadriť ohlas, odpoveď slovom *reakcia*. Vnímanie textu však býva často subjektívne. Pisateľ do jazykovej poradne mohol očakávať našu *reakciu* na svoju otázku, ale ak zoberieme do úvahy, že jeho otázka bola reakciou na používanie slova *protireakcia*, rovnako mohol očakávať aj našu *protireakciu*.

*Judita Páleníková
Jazykovedný ústav Ľ. Štúra, v. v. i.*

Z WEBOVEJ PORADNE

Schengenský priestor. – S akým začiatočným písmenom sa píše spojenia *schengenský priestor* a *schengenské acquis*?

Prídavné meno *schengenský* odvodené od názvu mesta Schengen, v ktorom sa podpísala 14. 6. 1985 zmluva o zrušení hraničnej kontroly na vnútorných hraniciach (vtedajších) členských štátov EÚ, sa dnes používa v rozličných spojeniach. Z týchto spojení považujeme podľa Pravidiel slovenského pravopisu za vlastné mená názvy významných dokumentov ako *Schengenská zmluva* (z r. 1985), *Schengenský dohovor* (z 19. 6. 1990) aj *Schengenské acquis* (celý súbor právnych predpisov tvoriacich základ schengenskej spolupráce). Tieto názvy sa píše s veľkým začiatočným písmenom. Spojením *schengenský priestor* (zriedkavo aj *schengenská zóna*, *schengenská oblasť* a *schengenské územie*) sa označuje priestor, vnútri ktorého platí medzi štátmi dohovor o zrušení hraničnej kontroly. Z jazykového hľadiska nejde o vlastné meno a toto spojenie sa píše s malým začiatočným písmenom.

Dolupodpísaný. – Píše sa *dolupodpísaný* spolu alebo ako dve slová *dolu podpísaný*?

Zložené prídavné meno *dolupodpísaný* sa píše spolu, hodnotí sa ako zastarávajúce slovo (stačí použiť iba prídavné meno *podpísaný*). Podobné spojenie *nižšie podpísaný* sa píše oddelene, ale namiesto neho takisto stačí použiť výraz *podpísaný*.

Skloňovanie mena Zoe. – Ako sa skloňuje ženské meno *Zoe*?

V slovenčine sa skloňujú iba tie ženské rodné mená, ktoré sú zakončené na samohlásku *-a*, napr. *Jana*, *Zuzana*, *Milka*, *Katka*. Mená s iným zakončením, ako napríklad *Jane*, *Susanne*, *Emily*, *Kate* či *Zoe*, sa v slovenčine neskloňujú, ale možno od nich utvoriť privlastňovacie prídavné meno (vzor *matkin*) ako *Janin*, *Susannin*, *Emilin*, *Katin*, *Zoein*.

Rod názvu skupiny *Depeche Mode*. – V akom tvare mám v slovenčine používať prídavné meno v spojení s názvom skupiny *Depeche Mode*? *Legendárny Depeche Mode* alebo *legendárna Depeche Mode*?

Adjektíva v spojení s názvom skupiny *Depeche Mode* sa podľa jazykoveho korpusu textov najčastejšie používajú v množnom čísle, teda *legendárni Depeche Mode*. Vzhľadom na tvrdé zakončenie vo výslovnosti [mæud] sa názov skupiny používa v jazykovej praxi aj s prídavným menom v tvare jednotného čísla mužského rodu – *legendárny Depeche Mode*. Prídavné meno v ženskom rode odporúčame pri danom názve používať, len ak sa pred ním nachádza všeobecné pomenovanie ženského rodu *skupina, kapela* a pod. – *legendárna skupina/kapela Depeche Mode*.

Písanie titulu *MBA*. – Majú sa v titule *MBA* písať aj bodky (M. B. A.) alebo nie?

Skratka titulu *MBA* (Master of Business Administration) sa píše bez bodiek a uvádza sa za menom, od ktorého sa oddeľuje čiarkou.

Prídavné meno utvorené z názvu *Hont*. – Je prídavné meno *hontiansky* spisovné? Alebo je správne *hontský*?

Prídavné meno utvorené z názvu slovenskej stolice, resp. župy *Hont* v podobe *hontiansky* je slovníkovo doložené od r. 1902 v *Rukováti spisovnej reči slovenskej* od Samuela Czambela v samostatnom hesle *hontianska stolica*. Rovnako aj v *Slovenskom slovníku z literatúry aj nárečí* z r. 1923 od Karola a Miroslava Kálalovcov sa pri hesle *Hont* uvádza spojenie *Hontianska stolica, župa*. Podobu *hontiansky* následne zachytávajú Pravidlá slovenského pravopisu (PSP) od r. 1931 a uplatnila sa aj v názvoch obcí *Hontianska Vrbica* (od r. 1948, predtým *Hontianske Ďarmoty* 1945 – 1948), *Hontianske Moravce* (od r. 1960), *Hontianske Nemce* (od r. 1948), *Hontianske Tesáre* (od r. 1948, predtým *Hontianske Tesáry* 1927 – 1948), *Hontianske Trst'any* (od r. 1973). Až v 1. zväzku Slovníka slovenského jazyka z r. 1959 sa pri hesle *Hont* uviedla popri podobe *hontiansky* i podoba *hontský* kvalifikovaná ako staršia (?), no vo všetkých vydaniach PSP z r. 1953 – 1971 a neskôr aj vo vydaniach súčasných PSP z r. 1991 – 2000 sa uvádzala a uvádza iba podoba *hontiansky*.

Naproti tomu pri prídavnom mene utvorenom z názvu slovenskej stolice (župy) *Malohont* (od r. 1802 pripojenej ku *Gemeru*) ustálila sa výhradne

podoba s príponou *-ský* – *malohontský* (porov. *Učená spoločnosť malo-hontská*), doložená ako súčasť názvu územnosprávnej jednotky *Gemersko-malohontská stolica (župa)*, novšie v názvoch inštitúcií a podujatí, napr. *Gemersko-malohontská hvezdáreň*, *Gemersko-malohontské múzeum*, *Gemersko-malohontské folklórne slávnosti*.

Skratka *PhD.* – Ako sa skrakuje akademický titul doktor filozofie? *PhD.*, *Ph. D.* alebo *PhD* bez bodky?

Vedecko-akademický titul *doktor filozofie* (z lat. *philosophiae doctor*) udeľovaný absolventom doktorandského štúdia má v slovenčine skratku *PhD.* s bodkou na konci. Rovnaká skratka tohto titulu sa uvádza aj v zá-kone o vysokých školách. Skratka titulu doktor filozofie *Ph.D.* s bodkou za skratkou *Ph.* sa používa v českom prostredí. Bodka za celou skratkou sa na Slovensku podľa slovenskej legislatívy používa aj v iných akademických či vedeckých tituloch napriek tomu, že sú zložené z viacerých slov, napr. *JUDr.* – *iuris utriusque doctor*; *RNDr.* – *rerum naturalium doctor*; *MUDr.* – *medicinae universae doctor*; *CSc.* – *candidatus scientiarum*.

Skloňovanie názvu *Metallica*. – Ako sa skloňuje názov skupiny *Metallica*?

Na základe výslovnosti [metalika] sa názov *Metallica* skloňuje podľa vzoru *žena* a v jednotlivých pádoch príberá pádové prípony podľa tohto vzoru. V genitíve jednotného čísla má tvar *Metallicy*, aj keď v písme nasleduje po mäkkej spoluhláske *c* ypsilon. Podobne je to napríklad aj pri skloňovaní názvu opery *Tosca* [toska] – z *Toscy*.

Skloňovanie názvu *Monar*. – Ako skloňujeme názov obchodného centra *Monar*? Je to v *Monari* či v *Monare*?

Názov *Monar* sa skloňuje ako iné slová cudzieho pôvodu zakončené na *-ar* podľa vzoru *dub*. To znamená, že v lokáli jednotného čísla má tvar (v) *Monare* (ako *bar* – v *bare*, *autokar* – na *autokare*, *sonar* – na *sonare*).

Monoklonálny a monoklonový. – Je správny pojem *monoklonové protilátky* alebo *monoklonálne protilátky*?

Slovníky cudzích slov (porov. napr. Slovník cudzích slov, 2005), ako aj medicínske príručky zachytávajú prídavné meno *monoklonálny* a biologic-

ký termín *monoklonálna protilátka*. Ako ukazujú doklady zo Slovenského národného korpusu a z textov na internete, popri tomto prídavnom mene sa zriedkavejšie používa aj podoba s domácou koncovkou *monoklonový*. Jej výskyt je v súčasnosti nízky, takže nedá sa hovoriť o nejakom konkurovaní podobe *monoklonálny*. Z jazykového hľadiska je novšia podoba *monoklonový* dobre utvorená a nemožno proti nej namietat'. V slovenčine máme dvojice variantných prídavných mien s príponou *-álny* aj s domácou príponou *-ový*, ktoré sa používajú najmä v odbornej sfére, napr. *bakteriálny/baktériový*, *ovariálny/ováriový*.

Slovesno-menný prísudok pri viacnásobnom podmete. – Ak sa ja ako žena na niečom dohodnem s manželom, teda mužom, môžem povedať *sme dohodnuté* alebo musí byť *sme dohodnutí*?

Keď hovoríme o dvoch osobách odlišného rodu (napr. muž a žena, muž a dieťa), prípadne o osobe mužského rodu a o zvierati (poľovník a pes), pre slovesné tvary je gramaticky určujúce mužské osobné podstatné meno. Povieme *Otec a mama boli nadšení* (ale *Mama a babka boli nadšené*), *Otec aj dieťa boli unavení* (ale *Deti boli unavené*), *Poľovník a jeho pes ostali zaskočení* (ale *Psy ostali zaskočené*). To isté platí aj pre vetu *Sme dohodnutí* s nevyjadreným podmetom *my*, ak z predchádzajúceho kontextu alebo zo situácie je zrejmé, že účastníkmi dohody sú muž a žena. V takýchto prípadoch sa používa mužský rod ako zástupný.

PRIPOMÍNAME SI

7. január 2023

Životné jubileum lexikografky *Mgr. Alexandry Šufliarskej*. Po skončení univerzitného štúdia na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave v r. 1976 (ruský jazyk – anglický jazyk) pracovala ako jazyková redaktorka a výskumná a vývojová pracovníčka (vydavateľstvo Obzor, Ústav pre informácie a riadenie kultúry, Ústav umeleckej kritiky a divadelnej dokumentácie). Od r. 2002 pracuje ako odborná pracovníčka v Jazykovednom ústave L. Štúra SAV, kde je členkou lexikografického kolektívu autorov *Slovníka súčasného slovenského jazyka*. Ako autorka a editorka hesiel spolupracovala na prvých štyroch zväzkoch (2006 – 2021), v súčasnosti sa podieľa na príprave piateho zväzku.

23. január 2023

120. výročie narodenia jazykovedca a pedagóga *Alfonza Zaunera*. Študoval na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe (1923 – 1928). Od r. 1930 pôsobil ako pedagóg na stredných školách v Skalici, Banskej Bystrici a Prešove, od r. 1953 pracoval ako jazykový redaktor vo vydavateľstve Osveta v Martine. Už počas svojho učiteľského pôsobenia v spoluautorstve prispieval do Slovenskej reči. Jeho záujem o spisovný slovenský jazyk vyústil do vytvorenia *Praktickej príručky slovenského pravopisu*, ktorá vyšla vo viacerých vydaniach (v rokoch 1940 – 1973), stala sa užitočnou pomôckou pre učiteľov a redaktorov najmä v období pred vytvorením väčších slovníkov slovenčiny a dodnes sa spomína aj na stránkach jazykovedných časopisov. Zomrel 7. 1. 1964. (Viac na <https://www.juls.savba.sk/ediela/ks/2003/1/ks2003-1.pdf>.)

26. január 2023

Životné jubileum lexikografky a prekladateľky *PhDr. Dáše Zvončekovej*. Štúdium anglického a ruského jazyka na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave skončila v r. 1976. V r. 1976 – 1986 pracovala ako

redaktorka v Československej televízii, neskôr aj ako prekladateľka, editorka a učiteľka angličtiny. V r. 2005 nastúpila ako odborná pracovníčka do Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, kde pracovala v oddelení lexikológie a lexikografie až do odchodu do dôchodku v r. 2013. Ako autorka hesiel spolupracovala na prvých štyroch zväzkoch *Slovníka súčasného slovenského jazyka* (2006 – 2021). V súčasnosti pôsobí ako prekladateľka umeleckej literatúry a podpredsedníčka Spoločnosti prekladateľov umeleckej literatúry.

24. február 1923

100. výročie narodenia jazykovedkyne **PhDr. Márie Ivanovej-Šalingovej, CSc.** Po štúdiu na Filozofickej fakulte UK v r. 1947 (slovenský jazyk, nemecký jazyk) pracovala vo Vydavateľstve SAV ako redaktorka, od r. 1952 až do odchodu do dôchodku v r. 1982 ako vedecká pracovníčka v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV. Zaoberala sa výskumom súčasného spisovného jazyka, lexikológie a lexikografie, štylistiky a jazykovej kultúry. Výsledky svojej výskumnej činnosti publikovala najmä v časopisoch *Slovenská reč*, *Jazykovedný časopis* a *Kultúra slova*. V rokoch 1959 – 1968 spolupracovala ako autorka hesiel na *Slovníku slovenského jazyka* a v r. 1979 na *Česko-slovenskom slovníku*. Je autorkou a spoluautorkou rozličných typov slovníkov cudzích slov, ktoré vyšli vo viacerých vydaniach, najvýznamnejší je *Veľký slovník cudzích slov* (v r. 1998 – 2008 vyšiel v piatich vydaniach), v r. 1997 zostavila a vydala *Homonymický slovník*. Zomrela 14. apríla 2016. (Viac na <https://www.juls.savba.sk/ediela/ks/2016/4/KS4-2016.pdf>.)

INFORMÁCIE AUTOROM

1. Na stránke Jazykovedného ústavu E. Štúra SAV www.juls.savba.sk sú prístupnené všetky čísla a obsahy časopisu Kultúra slova. Použitie týchto textov sa riadi aktuálnym autorským zákonom.

2. Redakcia prijíma príspevky spracované na počítači v textovom editore Word pod operačným systémom Windows. Pri spracúvaní príspevkov prosíme dodržiavať úzus časopisu.

Od autorov štúdií určených do článkovej časti časopisu sa vyžaduje abstrakt v anglickom jazyku v rozsahu približne 100 slov, ako aj kľúčové slová (3 – 10) v angličtine a slovenčine.

Do redakcie možno príspevok poslať elektronickou poštou ako prílohu na adresu iveta.vancova@juls.savba.sk.

Nevyžiadané príspevky redakcia nevracia.

Literatúra sa uvádza na konci článku (nie spracovaná v poznámkach pod čiarou) takto:

a) knižná publikácia:

PAULINY, Eugen: Vývin slovenskej deklinácie. Bratislava: Veda 1990. 270 s.

Synonymický slovník slovenčiny. Red. M. Pisárčiková. 3. vyd. Bratislava: Veda 2004. 998 s.

b) štúdia v zborníku:

FERENČÍKOVÁ, Adriana: Pohľad na slovo bor a jeho deriváty z územného aspektu. In: Človek a jeho jazyk. 1. Jazyk ako fenomén kultúry. Ed. K. Buzássyová. Bratislava: Veda 2000, s. 410 – 416.

c) článok v časopise:

POVAŽAJ, Matej: Tretie vydanie súčasných Pravidiel slovenského pravopisu. In: Kultúra slova, 2000, roč. 34, č. 6, s. 321 – 329.

Pozn.: V prípade, že autor posieľa príspevok, ktorý už uverejnil inde, je potrebné, aby to uviedol s presným bibliografickým údajom. Zároveň žiadame autorov, aby pripojili tieto údaje: a) meno, priezvisko, tituly, b) adresu pracoviska, adresu bydliska a telefónne číslo, príp. e-mailovú adresu.

Redakcia si vyhradzuje právo neuverejniť príspevok, v ktorom sa vyskytujú formulácie znevažujúce osobnosť názorového oponenta, kým autor z nich takéto formulácie neodstráni. Redakcia zastáva stanovisko, že príspevky s takýmito a podobnými formuláciami nepatria do vedeckých a odborných časopisov.

ISSN 0023-5202

MIČ 49 300